

Srečno Novo leto

Sneg kot lani spet žari
in nebo je sinje.
V naši peči ogenj tli -
v gazi nove so stopinje.

Novo leto je prišlo,
k naši peči sedlo -
in ko se stemni nebo,
pravljico razpredlo:

“V teh stopinjah mojih bo
teloh zacvetel.

Ko sonce bo pripekalo,
klas bo v njih zorel.

Preden mine leto dni,
boste jabolka v njih brali ...
Zlati listi pa stopinje
bodo v sneg vam popeljali.

In potem? Prišlo bo spet
drugo Novo leto;
pravljico povedalo
kdo ve kdaj začeto ...”

Neža Maurer

Beseda urednika

Zakorakali smo v novo leto, zato Vam
zaželim vse najboljše v tem letu, pa veliko
zdravja, sreče in tudi veselja z Jesenskimi
listi. Ob tej priliki se prav vsem
zahvaljujem za voščila. V uredništvu se
bomo trudili, da vas bomo vsaj nekajkrat
v tem letu razveselili z novimi številkami
našega glasila. Seveda bomo z vašim
sodelovanjem uspešnejši.

Naj bo leto 1999 za vse nadvse uspešno!

KNJIŽNICA MAKSE SAMSA,

Domoznanski oddelek

tp 07

JESENSKI listi

1999 / 7.

070.48-057.75(497.12 Ilirska Bistrica)

2000136,7

COBISS

COBISS

Srečanje z zamejskimi upokojenci

Pisma bralcev

Spoštovani Dimitrij Grlj in vsi člani uredniškega odbora revije Jesenski listi!

Hvala za revijo. Dobra je. Morda še več pove človeku, ki ne živi pri vas in vendar pozna vaš kraj, vaše kraje. Pozdravite tudi Vojka Čeligoja in vse, ki se me spominjajo. Prilagam tri pesmi in - na vašo željo - kratek zapis. Vem, z leti ljudje želimo, da bi bilo vse cvetoče, smejoče, brez skrbi... Toda brez preizkušenj in spoznanj niti mirna prizanesljivost ne bi bila mogoča. Mladost je zahtevna.

Želim vam dobrega vina, dobre volje in lepih čustev! Za vse ostalo bodo poskrbeli razni specialisti in prijateljske roke. Pa tudi vaše. Gotovo se še kdaj slišimo, morda celo vidimo!

Iskrene pozdrave!

Neža Maurer
Kranj, 11. novembra 1998

Spoštovana gospa Neža!

Najlepša vam hvala za pozdrave in lepe misli, še posebej hvala za pesmi, ki bodo popestrile in dvignile raven našega glasila. Ponosni smo, da lahko sodelujemo s priznano slovensko književnico, ki je v poznih petdesetih letih pri nas kot slavistka poučevala na naši šoli.

Želimo vam vse najboljše v novem letu in kličemo Na svidenje!

Spoštovani bralci Jesenskih listov, moji znanci iz let 1958 - 60, moji učenci in vrstniki!

Za spomin in spominjanje vam pošiljam tri pesmi: eno za srečno leto 1999, drugo v spomin na Milonje, kamor sem rada hodila ob večerih mojega učiteljevanja v Bistrici. In tretjo ... Tudi ta je nastala v tistih časih nekje na poti Bistrica - Rijeka, kamor sem se večkrat vozila z vlakom (na Sušaku v knjižnici je bilo namreč mnogo gradiva za mojo B diplomu, ki sem jo takrat pripravljala). Spoznanje, da je naše potovanje krožno in da se nič ne vrača, velja še danes. (Pesem je tudi zadnja v moji prvi zbirki Skorja dlani in skorja kruha.)

Da, tedaj v Bistrici in v Trnovem so nastale moje prve "ta zaresne" pesmi. Zahvalila bi se vam in rekla, da sem vesela - toda vsaki pesmi botruje preizkušnja, trpljenje. Naj bo, kot je. Naše potovanje je krožno. Vendar se velja razveseliti vsake lepote ob progi - drugače postane življenje sivo in enolično.

Mnogo lepota! In iskrene pozdrave!

Neža Maurer

Uredništvu Jesenskih listov

Pride čas, ko ti srce leti čez loge in odzvanja življenje v vsaki celici telesa in pride čas, ko se kot buba zapreš pred ljudmi, se ogradiš z nešteti izmišljenimi izgovori, da še najsvetlejši žarek ne zaide na tvojo stran. In v enem od tako utrujenih dni sem srečala Jesenske liste. Od tu in tam, o tem in onem, od drugod in vsepovsod, vsemogoče izvem. In potem vem, da moram oddati nekaj vrstic prijaznim Jesenskim listom, ki razumejo vse otožne, vesele in skrotovičene dni naše jeseni. Zato sem tu, prvič. Vsi skupaj lepo pozdravljeni in naj vam prišepetam - danes je svetel, topel dan in ga dajem tudi vam.

Danica Pardo

Spoštovana gospa Danica!

Zelo nas je razveselilo Vaše ljubeznivo pismo. Hvala za pozdrave, Vaše cenjene prispevke pa z največjim veseljem objavljamo. Z željo, da ostajate še nadalje naša zvesta sodelavka Vas prisrčno pozdravljam in voščim srečno novo leto. Izkoriščam priložnost in pošiljam pozdrave tudi Vašemu soprogu, mojemu nekdanjemu sošolcu Jožetu, s katerim sva skoraj pred petdesetimi leti v Postojni gulila gimnazijske klopi.

Dimitrij Grlj

Neža Maurer: Pesmi

Izlet presenečenja

Večer

Moj rdeči nagelj v sinji vazi -
večerna zarja - še sveti.
Po stezi mimo borov pojdem.
Nikamor se mi ne mudi.
Pa pokramljamo - dobri znanci -
pod nami v mraku trg čemi.
Morda še tiha noč prisede,
ko se od dneva poslovli.

Naše potovanje

Na neznani postaji obstali smo -
ne vem ne kje, ne zakaj.
Ob progi rumeni dren cveti
in žal mi je, da ne bomo šli
tukaj nazaj.
A naše potovanje je krožno
in nihče po željah ne preseda -
le s svinčnikom včasih se vračam
in delam znamenja
na nekaterih straneh voznega reda.

Imela sem pet otrok. Ali si lahko predstavljate toliko lačnih ustec? Bližajo se prazniki in spomini me popeljejo v čase, ki smo jih skupaj preživljali.

Poročila sem se mlada, mož je bil delavec. Stanovala sva v majhni hišici s sobo in kuhinjo. Največje veselje je bilo, da sva imela pet srčkanih otrok, vedno pripravljenih, da pojedjo kaj dobrega. Žal, le ob praznikih nismo preveč skoparili. Naredila sem najcenejše: rožičevo potico in pečena jabolka. Ko pa smo za velikonočne praznike v čebulnih olupkih pobarvali še pirhe - je bila sreča popolna. Otroci so kar prehitro rasli, se izučili in takrat se je naša sreča začela krhati. Odšli so na svoje, se poročili, imeli otroke in spet nas je obsijala sreča in želja, da bi tako ostalo. Kmalu mi je mož umrl. V moji hiši je ostal sin s svojo družino. Vnuke sem čuvala kot največji zaklad in pri tem neznansko uživala. In tudi vnučki so rasli, da jih je bilo veselje gledati. Hišica je postajala pretesna. V mojo sobico so večkrat odložili kaj starega, neuporabnega. Ostajala sem vedno bolj ob strani. Niso me mogli razumeti, ko sem jim pripovedovala o težkih časih, ko nismo imeli niti kruha za pod zob. Na izlete so hodili sami in se dobre volje vračali domov. Počutila sem se osamljena.

Ampak ...bila je pomlad, prekrasen dan. Čutila sem kako rastejo rožice, vonjala čudovite pomladne vonjave in občudovala vso lepoto Stvarstva. Povabili so me na izlet. Sreča, ki se je ne da popisati! Kdaj so znesli mojo prtljago v avto še opazila nisem. Posadili so me na prednji sedež in mi govorili vse najlepše. Opazovala sem neznane kraje in jih občudovala. Kar naenkrat smo se ustavili pred lepo, veliko stavbo. Mislila sem, da gremo na kavico, saj je bil dan kot nalašč ustvarjen za srečo. Kar naenkrat zagledam napis "Dom upokojujencev"! Pa mi reče snaha: "Mama, pogledajte v kako lepi stavbi boste stanovali, še prijatelje si boste našli in vam bo lepo, lepše kot doma."

Za solze ni bilo časa. Odvedli so me v lično sobico, moji so se na hitro poslovili. No, lepo mi je tudi tukaj, le prazniki, zlasti božični so boleči. Mislim, da sem svoje otroke vzgajala v ljubezni in prosim Boga, da ne bi tudi moji vnuki svoje starše povabili na izlet presenečenja.

Darinka

Dejavnost športnikov pri Društvu invalidov Ilirska Bistrica

Ponosni smo na športne uspehe naših članov. Trenirajo in nastopajo v balinanju, streljanju z zračno puško, pikadu, ribolovu, šahu in avtoreliju - po športnem koledarju Zveze delovnih invalidov Slovenije. Med najuspešnejšimi sta vsekakor moška in ženska balinarska vrsta. Prvi so na državnem prvenstvu osvojili odlično tretje mesto, ženska vrsta, ki tekmuje tudi za Društvo upokojencev pa se lahko pohvali kot najboljša vrsta na Primorskem.

Društvo invalidov Ilirska Bistrica je v mesecu oktobru uspešno organiziralo prijateljski balinarski turnir v športni dvorani v Zabičah. Sodelovalo je kar dvanajst ekip iz prijateljskih društev invalidov iz Vrhnike, Logatca, Cerknice, Žirov in Ilirske Bistrice. Rezultati bistriških tekmovalcev so odlični: moški ekipi sta dosegli prvo in drugo mesto, ženski ekipi pa drugo in četrto mesto.

Organizatorji balinarskega turnirja se iskreno zahvaljujejo vsem, ki so kot sponzorji priskočili na pomoč, predvsem pa: trgovina Tutti fruti, trgovina Novi svet, trgovina Kampo, trgovina Pri lipi, market Ilirska Bistrica, diskont Urbančič, trgovina Pugelj, Tomex, Prelog Tomo, mesnica Puc, mesnica Bubnič, Jenko Simon, Škorpiljon, Sladki bar, pekarna Slava, pekarna Ilirska Bistrica, sadje Skrt, župan Stane Prosen.

Beninija Šuštar

Življenje in delo varovancev varstveno-delovnega centra v Domu starejših občanov v Ilirski Bistrici

Skupina mladih iz različnih krajev bistriške občine prihaja vsakodnevno že več kot osem let v Dom starejših občanov. V delavnici, kot jo sami imenujejo, preživijo od 6,30 do 15,00 ure. To je njihova "tovarna" in njihov drugi dom. Zanje je to kraj prijateljstva in kraj veselega druženja.

V prostoru kjer poteka proizvodno delo je montažna linija kemičnih svinčnikov. V enem mesecu štiriindvajset varovancev sestavi od 40.000 do 60.000 kemičnih svinčnikov. Delo, ki je kar zamudno, je tako razdeljeno, da vsak opravi del montažnega postopka, do sklepane, desete faze dela, ki jo predstavlja natančna kontrola vsakega svinčnika, pakiranje in priprava za transport.

Morda ne veste, da je bil kemični svinčnik, ki ga pravkar držite v roki in z njim podpisujete pomemben dokument, sestavljen prav v tej delavnici ?!

Pogled v drugi prostor spominja včasih na atelje slikarja, drugič na krojaški salon in obrtni prostor s statvami. Tu nastajajo izdelki, ki jih porajajo sanje in hrepenenja drugačnih, za katere pravi marsikdo, da so ljudje s posebnimi potrebami.

V tem prostoru pogosto nastajajo tudi izdelki po naročilu in željah naročnikov: okrasne blazine, poslikane svilene rute in šali, igračke iz pliša, priložnostne vizitke, lutke, risbe, preproge skane na ročnih statvah, spominske rutke in še marsikaj.

Tretji prostor v delavnici je namenjen našim družabnim srečanjem, praznovanjem rojstnih dni in počitku, ko si kdo zaželi trenutkov tišine, ali pogovora. Njihove sogovornice so največkrat Sonja Munih, specialna pedagoginja - vodja VDC, Mira Lenarčič, ki trenutno nadomešča odsotno Natašo Renko, dipl.soc.delavko, Metka Vergan, oblikovalka in Ivanka Štemberger.

Kljub delu pa ostane dovolj časa tudi za gledanje televizijskega programa, poslušanje glasbe, krajše izlete, praznovanja, sprehode, družabne igre in pisanje prispevkov za glasilo *Zbliževanje*.

In ko se začne čas poletnih dopustov si privoščijo skupni oddih ob morju.

Tako razgibano, povezovalno in ustvarjalno je življenje odraslih, s posebnimi potrebami v Varstveno - delovnem centru.

Mira Lenarčič

Naše nekdanje gospodarstvo - resnične zgodbe brez zaključka

V drugi številki našega glasila smo pod naslovom Zanimivosti iz zgodovine Ilirske Bistrice opisovali zgodovino gozdarstva in žagarstva, ki sta bili pomembni panogi gospodarstva na Bistriškem. S tem v zvezi smo omenili prevoznništvo, zametek današnjega prevozniškega podjetja "Transport". Tokrat smo iz spomina izbrskali še nekatere druge zanimivosti, povezane z našim gospodarstvom.

V začetku leta 1894 sta začeli poslovati v Trnovem pri Ilirski Bistrici Hranilnica in posojilnica. Vodil jo je Alojz Rudolf. Istega leta je začela poslovati tudi druga posojilnica z naslovom Posojilnica za Il. Bistriški okraj, registrirana zadruga z neomejeno zavezo. Vodil jo je Ivan Valenčič. To so bile prve zadržne posojilnice na Notranjskem. V mesecu avgustu istega leta je bila ustanovljena Podgradska posojilnica in hranilnica, registrirana zadruga z neomejenim jamstvom. V Jelšanah so ustanovili Hranilnico in posojilnico leta 1909.

Leta 1896 je bila ustanovljena mlekarska zadruga v Trnovem. To je bila tretja mlekarska zadruga v območju sedanje Slovenije. Pred njo sta bili ustanovljeni Prva kranjska mlekarska zadruga v Ljubljani in mlekarska zadruga v Novi Sušici.

Ustanovitev mlekarne v Trnovem sodi v razdobje zelo živahnega združnega gibanja na Slovenskem. Na seznamu ustanoviteljev je 12 gospodarjev. Prvo predstojništvo so predstavljali Ivan Urbančič kot predstojnik, Rudolf Valenčič kot tajnik in Ivan Valenčič kot blagajnik. Mlekarski zadrugi v Novi Sušici in v Trnovem sta dali vzpodbudo za ustanovitev še drugih zadrug.

V prvem letu obratovanja je imela zadruga 30 članov s 50 sedeži. Najela je posojilo, dobila je državno podporo 700 goldinarjev. Zgradila je novo mlekarsko poslopje v bližini železniške postaje, kjer so še danes vidni njeni ostanki (pozneje nastale Tovarne organskih kislin). Do prve

svetovne vojne je zadruga dosegla 634 članov. Skrbela je tudi za dvig živinoreje s prodajo močnih krmil, namestitvijo živinozdravnika itd. V zadnjih letih pred prvo svetovno vojno je zadruga imela 700.000 litrov mleka na leto. Med vojno je dotok pojemal in celo toliko padel, da je bilo obratovanje v letu 1917 ustavljeno.

Po več kot enoletnem premoru je bilo v letu 1919 obnovljeno poslovanje. Obnovilo se je predvojno članstvo, povečale so se količine mleka. V letu 1932 je odkup dosegel 1.829.418 litrov. Tedaj je mlekarne prevzela tudi vse naloge kmetijske nabavne in prodajne zadruga.

Vseh svojih načrtov zadruga ni mogla uresničiti zaradi italijanskih oblasti, ki so ustanovile Consorzio agrario cooperativo, kateremu je morala mlekarska zadruga prepustiti vse posle v zvezi z nabavo kmetijskih potrebščin. Nastopilo je obdobje pritiska italijanskih oblasti na mlekarsko zadrugo. Poslej ni bilo več prostovoljnega izbiranja članstva predstojništva in upravnega odbora. Nastopi konec združne samostojnosti in prisilna združitve z zadrugo v Hrušici.

Nastal je Consorzio agrario cooperativo provinciale del Carnaro (pokrajinska združna agrarna skupnost) z uradnim sedežem na Reki in upravnim sedežem

v Ilirski Bistrici. V predstojništvih in upravnih odborih se v tem razdobju pojavljajo italijanska imena.

Po osvoboditvi leta 1945 se je organizirala Kmetijska zadruga v Ilirski Bistrici, ki je prevzela delo konzorcija. Leta 1946 je bila ustanovljena Okrajna gospodarska zadruga s katero se je spojila kmetijska zadruga. Njeno delovno področje je bilo zelo obširno. Obsegalo je obrate v Trnovem, Hrušici in Brezovici, razen tega je zadruga prevzela tudi posle raznih nabavnih in prodajnih zadrug. V letu 1947 sta imeli mlekarne v Trnovem in Hrušici 500.000 litrov mleka. Nastale so še kratkotrajne spremembe organizacije in poslovnja, nato je bilo v letu 1952 v Ilirski Bistrici ustanovljeno Trgovsko podjetje kmetijskih pridelkov in izdelkov "Združnik". Odkup mleka je v letu 1952 znašal 1.589.442 litrov, naslednje leto 2.027.212 litrov, v letu 1954 pa 2.941.704 litre. Odkup mleka je tedaj rasel, razširjalo se je tudi odkupno področje. Po ustanovitvi Združnika so se začeli ukrepi za modernizacijo mlekarne. Načrt za popolno preureditev mlekarskega obrata je bil narejen s pomočjo Organizacije združenih narodov UNICEF, vendar bi bila za izvedbo projekta potrebna velika finančna sredstva. Del teh sredstev je bila pripravljena dati mlekarne iz Reke, vendar pod pogojem, da postane solastnik.

“Zadružnik” na solastništvo ni pristal. Celotna zamišljena modernizacija ni bila izvedena prav zaradi pomanjkanja sredstev. Takratni okraj Postojna je Zadružniku poveril nalogo, da usmeri investicije za industrializacijo na tem delu Primorske.

PREHRAMBENO - KEMICNA INDUSTRIJA
» ZADRŽNIK «
ILIRSKA BISTRICA
Tel.: h. c. 1 - Brzovjav: Zadružnik Ilir, Bistrica

Začela se je proizvodnja kazeina in lepil ter graditev obrata za proizvodnjo vinske kisline in njenih soli. Poleg stare mlekarnarje je začela rasti nova tovarna kislin. V letu 1959 je bila ustanovljena Tovarna organskih kislin. V njenem sklopu je delovala tudi mlekarna. Leta 1963 je bil ustanovljen Kmetijski industrijski kombinat, ki pa je prenehal z delom že leta 1965. Nadalje je bila Tovarna organskih kislin v sklopu Transport in kmetijske zadruge 4. julij iz Ilirske Bistrice. Veliko so pri rasti nove tovarne pomagali strokovnjaki ljubljanske tehnične fakultete (tehnološki postopki, projektiranje zgradb in opreme). V letu 1956 se je začela proizvodnja vinske kisline, že v naslednjem letu pa proizvodnja mlečne kisline.

Novi proizvodni obrati so postali tudi šola za kemijske strokovne kadre. Težave so namreč nastopile predvsem zaradi kvalifikacij, ki jih kemični delavci niso mogli pridobiti v nobeni šoli. Ta problem so rešili leta 1969, ko je podjetje organiziralo tečaj za pridobivanje polkvalifikacij in kvalifikacij.

Proizvodnja citronske kisline sodi v leto 1960. Ta obrat je dosegel velik razmah. Od 7 ton v letu 1960 je proizvodnja porasla na 80 ton mesečno.

V letu 1963 je začelo podjetje proizvajati kalcijev tartrat za vinsko kislino v novem lastnem obratu. Istega leta se začne tudi redna proizvodnja metavinske kisline. Po ukinitvi kombinata postane Tovarna organskih kislin samostojno podjetje.

Od skupne količine organskih kislin v letu 1956, ko je tovarna proizvedla samo eno

tono vinske kisline, je proizvodnja postopoma naraščala. V letu 1966 so proizvedli že 884 ton kislin in v letu 1969 1590 ton vseh organskih kislin. V podjetju je bilo zaposlenih okrog 300 delavcev.

Zdaj pa pogledjmo stran o lesno-kemični tovarni Lesonit. Leta 1939 ustanovljena italijanska delniška družba pod imenom Fallersa (Fabrica lastre di legno rigenerato - societa anonima, v dobesednem prevodu tovarna plošč iz prenovljenega lesa - anonimna družba) je leta 1940 začela graditi tovarno lesonita v Ilirski Bistrici, ki jo niso mogli dokončati. Vojska se je končala z zmago nad zavojevalci in nekdanjimi oblastniki. Bivši lastniki so pustili tovarno nedokončano, ki jo je sam kolektiv uspešno dokončal in že 16. aprila 1946 izdelal prvo vlaknato ploščo.

Od tedaj se je kolektiv podjetja Lesonit trudil in v prizadevanju za čim boljše tehnološke dosežke in kakovost lesonitnih kakor tudi oplemenitenih plošč uspel in dosegel pomembne uspehe tako, da so ga v sedemdesetih letih strokovnjaki uvrščali med mnoge znane proizvajalce v svetu.

Bežno omenimo rast proizvodnje lesonitnih plošč:

Leto	Proizvodnja
1946	1320 ton
1954	4000 ton
1957	6400 ton
1958	8400 ton
1959	10000 ton
1962	17500 ton
1964	23000 ton

Lesonit je bilo v sedemdesetih letih zelo rentabilno in na tem področju gospodarsko zelo pomembno podjetje, ki je imelo nad 550 zaposlenih.

Dimitrij Grlj,
po očetovih zapiskih iz sedemdesetih let

Danica Pardo: Pesmi

Dom

V krošnji mojega oreha veter spi,
v hiši z mrtvimi okni mene ni.

Bežim čez nebo z oblakom utrujenim,
iščem ljudi.

Oj, te trave

Oj, te trave
večno mlade
prepogosto mislim nanje.
Oj, te trave
božajoč njih rosne glave
iščem sonce, zate, zame.
Oj, te trave
sreče polne so neznane,
kdo, le kdo sadi jo vanje?
Oj, te trave
bi v dlani nasule
mi semena sreče?

Mati

Mati, razpri naročje,
da pogrejem se,
od bežanja umirim
in se nasmejem tvojim šalam.
Daj, nalij do roba uspavank
pojočih zvokov.
Ljubezen tvoja naj napolni s smehom
moje sanje.

Bezeg cvete

Bezeg cvete, bezeg cvete
in me vabi in me kliče,
čez razgrete kraške griče
pesem murnova se vleče.
Bezeg cvete, bezeg cvete -
daruj še meni košček sreče.

Med Javorjem in Topolom

Spomin na to obdobje sega nazaj skoraj pol stoletja. V Ilirski Bistrici smo imeli tovarno Javor, obrat 2 Ilirska Bistrica. Obrat je uspešno vodil pokojni Drago Grlj. Kasneje se je obrat Javor preimenoval v Topol z istim direktorjem na čelu. Po zaslugi celotnega kolektiva je podjetje dosegalo lepe uspehe.

V tej tovarni so si služili kruh krajanji Ilirske Bistrice in okolice. Med delavci je bil tudi moj oče. Ob raznih priložnostih me je večkrat popeljal s seboj v tovarno. V tem okolju sem začel opazovati in spoznavati življenje in delo delavca - kajzarja. V delovnem kolektivu so bili moški in ženske. Slednje so v glavnem delale v furnirnici. Tovarna je bila pravo mravljišče pridnih rok, ki jim težko delo ni bila ovira pri izpolnjevanju norm. Spominjam se požara, ko je pogorela furnirnica, kako so hiteli z obnovo, ko jih ni obdajalo malodušje, ampak so še z večjo vnemo in zagnanostjo poprijeli za delo in zgradili še lepšo furnirnico. Od nje je bil marsikdo odvisen za svoj kos kruha. Vodilo jih je geslo "pomagaj si sam in pomagal ti bo tudi Bog". Opazoval sem te ljudi in ob vsakemu snidenju z njimi sem bil srečnejši in za izkušnjo več tudi bogatejši. Čeprav so bili to težki časi za delavca, sem se

srečeval z vedno nasmejanimi in vedrimi obrazi. Tako so delavci delili usodo povojnega obdobja. Živo mi je v spominu, ko je leta 1953 slovesno zasedal delavski svet vseh štirih obratov - Prestranek, Bač, Pivka in Bistrica. Kot velikokrat doslej me je oče spet povabil s seboj. Tokrat sem si nadel tudi kravato, saj je bil zame to poseben dan. Tega dne so otvorili novo furnirnico.

Prišel je dan, ko sem se moral odločiti kaj bom postal in delal. Nisem veliko premišljeval. Odločil sem se za mizarja, tovarna Topol pa bo moj drugi dom. Imel sem srečo. Skozi vajeniško obdobje me je uvajal in učil odlični mojster Janko "Škudov". Tako je bilo, ko smo imeli v Ilirski Bistrici Javor oziroma Topol. Kaj pa danes?

Slika Topola je povsem drugačna in klavrna. Končno bo vsaj vhod v nekdanjo tovarno polepšal salon pohištva, ki ga odpira poslovnež s poslušom za pridobitev nekaj delovnih mest. Ta delovni kolektiv bo v najboljšem primeru štel toliko ljudi, kot je leta 1953 štel en sam delavski svet Javorja - Topola.

Po bratovi pripovedi : Alda

Slika v spomin na zasedanje Delavskega sveta podjetja Javor v Ilirski Bistrici dne 29. marca 1953

Slutim, prihaja ...

Vsak dan hodi mimo našega bloka. Dobrodušno in prijazno gledajo oči izpod širokih krajev rjavega klobuka. Na svojem sprehodu pogosto počije, pa spet nadaljuje za spoznanje hitreje. Zdaj ga zmoti glas avtomobila, zaviranje bicikla, da se nerodno umika. Iz pogovorov mimoidočih išče kaj zase, zato se ozira in čaka, da bi imel priliko s kom pokramljati. Vsakdo hiti v svojo smer in zato ostane sam sredi cestišča, okorno prestopljajoč tako, da ne veš, če prihaja ali odhaja.

Topel popoldan, dan v svoji poletni preobleki se baha in čaka vsaj deževno ploho, če ne že pravega dežja. Starec še počasneje premaguje ulico. Vrača se iz mesta.

Iz gornjega konca naše ulice smo si čez nagnit travnik, ki mu pravimo zelenica, čeprav je največkrat rjav od posušene trave, utrli široko stezo, ki je pozimi otroško sankališče, biciklistična skakalnica in še vse drugo, kar premore obliko zemlje. Dež jo pridno izpira, da se ob vznožju steze odebeli v plast prahu.

Ko je naš popotnik prišel do tu, sta junaka osmih in devetih let pristopila in brčala prah v starca, da se je nemočno branil in umikal. Da bi bila še natančnejša, sta grabila prah s pestmi in ga z njim obmetavala.

Še je sedel na bližnjem vrtnem zidu in čakal, da mu oči izjočejo ves prah in žalost. Morda tudi zato, ker sta dečka bila njegova vnuka.

Slutim, tudi v naše mesto prihaja nasilje.

Danica Pardo

Novo jutro

Kdaj boš novo jutro
prebudilo me -
o! kdaj se bo rodilo,
svetlobe znamenje!

Iz njega strun odmev
preglasil bo
grmenja strel -
sladak bo njega spev.

V naročju znamenja
se bo spočila -
ob rojstvu dana bolečina,
ugasnil bo plamen odziva.

Kreševič Ljudmila

Martinova gos

Pripravljala se je gos za Martina,
Martina, ki krstil letino bo vina,
povabil je krog vinske strokovnjake,
da testiral bi te korenjake.

V zidanicah gos mize je krasila,
gospodinja mlado vince je točila,
vinski bratci veselo so zapeli,
ob Martinu so se vsi lepo imeli.

Alda

Misli modrostrnikov

V življenju in ljubezni so edini realisti
ženske.
Byron

Lepoto krasi vrlina.
L. da Vinci

Dobri govorniki niso dobri delavci.
W. Shakespeare

Svet ni zatočišče za socialno ogrožene.
To je precej trd in mrzel planet, ki ne daje
ničesar zastoj.
Mimi Malenšek

Ni hujšega strupa kot je moč nad drugimi.
M. Gorki

Naš položaj na zemlji je čuden. Človek je
tu zaradi drugih ljudi.
A. Einstein

Vsakdo umre svojo lastno smrt, čeprav ne
živi svojega življenja; ker mora prej storiti
še toliko drugega.
D. Petrovič

Vsaka prava ženska se ti daje s tem, ko te
jemlje in ko jo jemlješ, se ti daje.
Tone Svetina

Mnogim srca pokajo, a malo komu počí.
Maksa Samsa

Če lahko s kom delimo žalost, nam ostane
le pol žalosti.
V. in H. Strube

Misli ugasnejo za vedno, če jih ne
zapišemo.
V. in H. Strube

Nikoli ne presoajamo življenja drugih,
zakaj vsakdo le sam ve za svojo bolečino
in svoja odrekanja.
Pablo Coello

V pravljicah princeske poljubljajo žabo
in žaba se spremeni v princa. V življenju
pa princeske poljubijo princa in princ se
spremeni v žabo.
Pablo Coello

Nesebičnost je blagovna znamka brezhibne
ženske.
Ula Ehrardt

Ženske se branijo prepotiho.
Ula Ehrardt

Ženska se v karieri največkrat povzpne
po rjuhah.
Ula Ehrardt

Čim bolj je ženska oblečena, tem bolj
si želi biti slečena.

Ko smo mladi želimo, da se tisti, ki jih
imamo radi, obnašajo kot bogovi. Ko
ostarimo uvidimo, da so vsi samo ljudje.

Grešniki so veliko prizanesljivejši kot
svetniki.

Žene ni treba vedno poslušati. Če Adam
ne bi poslušal Eve, bi bil še vedno v rajú.

Zbrala in uredila: Iva

Dejavnost Turističnega društva Ilirska Bistrica v letu 1998

Kot bi trenil je minilo leto. Lani osorej smo vam v našem časopisu poročali o željah, ki jih ima naše društvo, letos pa vam bomo povedali kaj vse smo v preteklem letu postorili. Sami boste ocenili, če je bilo naše početje smiselno in smo na pravi poti, da uredimo naš kraj tako, da nam bo vseč in bomo v njem radi prebivali.

Začnimo kar pri silvestrovanju na placu. Prvi poskus je bil v letu 1997 - skromen brez žive glasbe, pa vendar vzpodbuden in zelo dobro obiskan. To nam je dalo poguma, da smo silvestrovanje v letu 1998 pripravili boljše - živa glasba, prijetna za vsa ušesa, dobra pijača in prigrizki in pred polnočjo podaritev svečk, ki naj bi jih obiskovalci prižgali v znak miru in bi s tem postala zabava bolj romantična, ker naj bi bile svečke nadomestek za petarde. Pa glej ga šmenta, kot nalašč so se našli številni objektneži, ki so svojo kulturo in moč pokazali drugače. Pokalo je in grmelo kot, da bi bili na bojišču. Dobro organizirana prireditve, ki je bila tudi zelo dobro obiskana je ob požaru, ki je nastal v zaboju in po poškodbah dveh gostov izgubila ves čar. Resni ljudje, ki so želeli srečati prijatelje, z njimi malo pokramljati in veselo nazdraviti novemu letu so razočarani zapuščali prizorišče in se vračali domov. Poraja se vprašanje, ali je sploh smiselno zaradi takih izgedov trošiti denar, čas in energijo, če se vse konča nedostojno. Ali mora biti kdo res težko ranjen, da se take zadeve ne bodo več ponavljale?

Naj bo dovolj pridiganja - dušo si je včasih dobro ohladiti s tem, da se komu potožiš in poveš, kar misliš.

Bile pa so tudi druge prireditve, ki so prinesle veliko zadovoljstva nam vsem in upamo, da tudi vam, naši dragi prijatelji. Prireditve "Pust je pršu - pust je prišel" je nadvse dobro uspela, nastopile so skoraj vse naše etno-skupine, ki so pokazale kaj vse premore naša dolina na to temo. Škoromatom so se pridružile Vrbiške šeme in združena Podgora z liki iz graščakovega gradu, pa tudi drugi udeleženci niso zaostajali z izvirnostjo mask. Tudi

novodobni liki so lahko prav zanimivi. Prireditveni prostor smo preselili s placa na parkirišče pred Pizzerijo Park in poskrbeli, da je bila preglednost s strani obiskovalcev nad nastopajočimi bistveno boljša kot preteklo leto. Karnevalska povorka se je pomikala izpred šole Antona Žnidaršiča do osrednjega prireditvenega prostora in končala pri Šport baru.

V nedeljo 14. februarja 1999 se ponovno vidimo, upamo, da bo udeležba še večja kot lani. Pridite - veselo bo.

Isti prireditveni prostor smo uporabili tudi pri "Viziti 98".

Pisani vozovi so bili ponos posamičnih vasi, ki so imele fante na naboru. Letos bomo to prireditev obogatili z vzporednimi prireditvami, ki so vsebinsko vezani na nabor in se bodo odvijale istega dne. Vabimo vas, da se nam pridružite pri organizaciji, če pa tega ne morete, si vsaj prireditev oglejte. Dasiravno mislimo, da je prav organiziranje prireditev prilika za druženje in dobro voljo, ki nam je v vsakem življenjskem obdobju še kako potrebno.

Krona naših prireditev je bila obeležitev stote obletnice ustanovitve "Olepševalnega

društva Ilirske Bistrice, Trnovega in okolice". September in oktober sta bila meseca, ki smo ju posvetili temu jubileju. Osrednja prireditev je bila v Domu na Vidmu. S sodelovanjem vokalnih skupin Vasovalci in Škuorke ter ob zvokih harmonikarja Vilkota iz Janežvega brda je naš voditelj g. Rado Jurač predstavil star bistriški običaj, ki je bil v navadi, ko je bila poroka in so fantje prišli k nevesti po kolač. Gospod Danilo iz Mlinotesta je poskrbel, da je bil nevestin kolač zelo velik, lep in tudi dober. Kolač, ki sta ga naša ženin in nevesta razrezala, smo po prireditvi pojedli skupaj z obiskovalci. Za tako priliko se spodobi, da so svatje pogoščeni in tako častitljiva obletnica je bila zagotovo povod, da smo postregli z odlično domačo joto v kruhovitih skodelicah in dobrim pecivom, ki so ga spekle naše kmečke žene, v slaščičarni Ljubica in v pekarni Drobtnica.

Vino vrhunske kvalitete nam je za ta jubilej podarilo podjetje Primorje. Veselje je trajalo do jutranjih ur, kot se za tako priliko spodobi. Imeli smo visoke goste iz Turistične zveze Slovenije, ki je našemu društvu podelila zlato plaketo v znak priznanja. K poroki in kolaču sodi tudi nevestina bala. V prostorih galerije smo pripravili dve razstavi.

Prišel je pust - pust je pršu, Ilirska Bistrica 1998

Na razstavi "Iz bale moje none" je bilo na ogled spalnično pohištvo izpred sto let, oblačila stara od 80 do 150 let in posteljina, ki so jo izvezle naše pridne none. Stene razstavnega prostora so krasile podobe in slike naših prednikov, skrinja, ki je simbolizirala "balo" pa je bila založena s prečudovitimi vezeninami, ki so vzbujale kar precej zavisti. V kotu ob postelji je bila zibelka z vso opremo in oblačili za dojenčka.

Drugo razstavo so pripravili člani Primorskega numizmatičnega društva na temo Sto razglednic za sto let. Kot nalašč se je tam našla tudi razglednica, ki je nastala natanko pred sto leti. Skratka, simbolike ni manjkalo.

In še nečesa smo se spomnili tega dne - priznanja za ohranjanje arhitekturne dediščine v Guranjem kraju je prejelo pet lastnikov stanovanjskih hiš, ki so pri prenovi svojih hiš sledili stavbarski dediščini preteklosti. S temi priznanji smo želeli vzpodbuditi tudi druge krajanje, da pri prenovi hiš ohranjajo podobo iz preteklosti v sicer novi preobleki. Pohvale so prejemnike zelo ganile, saj se je zgodilo prvič, da je bilo tako dejanje javno priznано in pohvaljeno.

Sami sebi smo za sto let poklonili društveni prostor. Našli smo ga pri družini Hodnik na

placu. Hodnikovi so pokazali veliko razumevanja za našo dejavnost in vneto, da bi prenovili mlin in pilo ter s tem v Bistrici ohranili dva tehnična spomenika, ki bosta na ogled obiskovalcem, ki že prihajajo, ali pa še pridejo kot turisti v Ilirsko Bistrico. Mlin nam je uspelo očistiti in urediti tako, da je njegov ogled mogoč že sedaj. Sedaj bi bilo potrebno preskrbeti nekaj denarja in strokovnjake, ki bi mlinarsko mehanizacijo obnovili in usposobili mlin za delovanje. Zbiramo staro orodje in druge predmete, ki so sodili k mlinarski dejavnosti - če ima kdo kaj primernega in nam je to pripravljen tudi odstopiti, bomo zelo veseli.

Poleg mlina smo uredili tudi Mickino kuhinjo in jo opremili s skromnim pohištvom in posodo, ki je v tako kuhinjo sodila. V nadstropju galerije, katero je pred leti uredil g. Pavlovski pa smo uredili prikaz bivalnih prostorov gospodarjev. Hodnikovi so bili premožni veleposestniki, zato je bilo temu stanu primerno tudi stanovanje. Pohištvo so nam posodili Hodnikovi, pa tudi nekaj drugih razstavljenih predmetov je njihovih, druge pa smo zbrali pri naših sokrajanjih, ki so nam z veseljem te predmete ali odstopili ali posodili.

V spodnjem prostoru galerije pripravljamo občasne tematske razstave. Zadnja je bila

Hodnikov mlin v Ilirski Bistrici

razstava h kateri smo pripravili tudi zloženko z nekaj podatki o nastanku porcelana, kaj porcelan komu pomeni in katere znamke porcelana se odlikujejo z odličnostjo kvalitete, vzorcev in barv.

To je kratek opis naših dejavnosti v preteklem letu. Sestavljen je skladno z obljubo, pred letom dni - da bomo o našem delovanju še poročali. Drugi razlog pa je, da vas tudi sedaj povabimo, da se nam pridružite v društvu: vsak nasvet, ki ga kdo prinese je dobrodošel, vsaka pomoč še kako prav pride. Za pristop ne rabite drugega kot to, da pri g. Fridi ali pri g. Vidi v Pizzeriji Park izpolnete pristopno izjavo, vplačate članarino in se nam pri naših akcijah pridružite. Če ne drugega, dobre volje boste zagotovo deležni, to pa je lahko kar dober razlog za vašo odločitev.

In za konec naj vam še pristrčno zaželimo sreče in zdravja, veselega duha in da bi se pogosto srečevali in se veselili vsake nove pridobitve. Bodimo srečni v letu, ki je zadnje v tem stoletju in tudi tisočletju. Veselimo se vsakega novega dne posebej, ker ne vemo, kaj bo jutri.

Srečno !

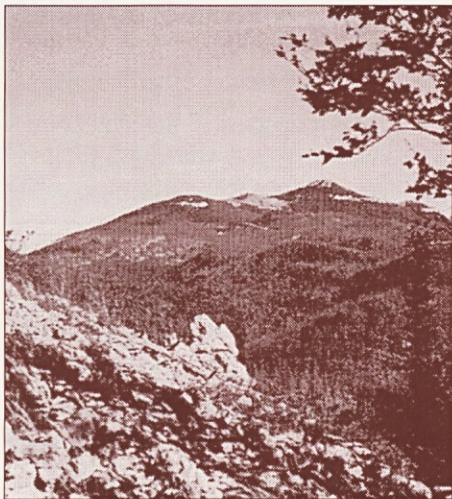
*Za vaše Turistično društvo Ilirska Bistrica
Vojka Lenarčič*

Vizita 1998 - Nagelj za Posočje

Slavospev Snežniku

Lepega poletnega večera me je nagovorila gospa srednjih let. Bila je tujka in je iskala hotelsko sobo. S svojo materjo, ki je utrujena sedela v avtu sta na vsak način hoteli prespati v Ilirski Bistrici. Razložil sem ji, da je hotel zaseden s stalnimi gosti in za prehodne goste pač ni prostora. Kljub pozni uri sem ji svetoval naj se odpeljeta v Postojno ali v Lipico. Privatne sobe ju namreč niso zanimale, čeprav sem ji zatrjeval, da so tudi te sobe komfortne in da nič ne zaostajajo za hotelskimi. Pred nos mi je pomolila zajetno knjigo o slovenskem turizmu in me vprašala ali v naši občini res ni duha ne sluha o agroturizmu. Naša občina namreč v knjigi sploh ni omenjena.

Res ni prijazno zvečer utrujenemu turistu v nepoznanem kraju iskati prenočišče. Na nek način mi je bilo žal, da sem se spustil v to debato in že sem razmišljal kako bi se elegantno izmuznil, ko je iz avta pristopila še njena mati. Znova smo premleli problematiko našega turizma. Vztrajali sta pri svoji prvotni nameri in hoteli sta prespati v Ilirski Bistrici ali v njeni bližini.

Zadeva je bila torej resna. Morali smo poiskati kakšno rešitev! Po telefonu sem poklical Janezinove na Ratečevo Brdo. Prijazna gospa nam je na široko odprla vrata. Kmetija je bila osvetljena od zahajajočega sonca in nepričakovani obiskovalki sta kar žareli od zadovoljstva. Vse jima je bilo neskončno lepo, romantično - kar sta tudi pričakovali. Pod orehom pred gostilno smo sedeli in ob

osvežujoči pijači se je razvil sproščen in prijeten pogovor.

Omenili sta, da je bilo potovanje dolgo in naporno, a se je izplačalo. Na vso moč sta hvalili Slovenijo, ki je zelo lepa in prijetna dežela. Starejša Rimljanka je večkrat omenila Ilirsko Bistrico, Snežnik, celo medvede in še marsikaj. Ko sem jo vprašal zakaj zaključujejo potovanje ravno v Ilirski Bistrici, sem sprožil vprašanje, ki ga je verjetno hotela pojasniti že v začetku našega srečanja. Gospa je namreč ljubiteljica knjig. Knjiga ji je najljubša prijateljica in ravno ta ji je začrtala tudi ta del potovanja. Začela mi je pripovedovati o svetu pod Snežnikom, o planinskem domu na Sviščakih, celo o medvedih v gorskih jasad, o ljudeh, ki so povezani s Snežnikom itd. Za vse te podrobnosti je namreč zvedela v knjigi svojega prijatelja in dobrega poznavalca sveta po Snežnikom. Avtor knjige je znani italijanski pisatelj Claudio Magris, knjiga pa ima naslov *Microcosmi*.

Sonce je zašlo, gospe sta se oblekli v tople majice in na hitro smo pripravili načrt za naslednji dan: smer Mašun, Sviščaki in končno težko pričakovani svet pod Snežnikom. Okusna večerja je že čakala na mizi. Poslovili smo se z izmenjavo naslovov in vljudnim povabilom, da se kdaj srečamo v Rimu. Hvaležen sem jima bil za prijeten večer.

Seveda me je na moč zanimala vsebina knjige *Microcosmi*, ki je napravil tako močan vtis pri mojih novih znankah iz Rima. Ob prvi priliki sem si knjigo nabavil in jo tudi prebral. Fantastično! Zdi se mi prav, da tudi vam predstavim pisatelja Claudia Magrisa in njegovo poglavje o Snežniku v knjigi *Microcosmi*.

Claudio Magris se je rodil v Trstu leta 1939. Bil je predavatelj v Torinu, sedaj pa je docent na tržaški univerzi. Knjiga *Microcosmi* je izšla v mesecu februarju leta 1997 in pisatelj je za svoje delo prejel posebno priznanje. V knjigi pisatelj odkriva širšemu svetu majhne, nepoznane kraje.

V svojem pripovedovanju do potankosti opisuje zgodovino krajev, pomembne dogodke, naravo in ljudi.

V knjigi je med drugim poglavje Nevoso. Pisatelj nas popelje v čudovit svet pod Snežnikom. Preseneča z odličnim poznavanjem zgodovine kraja, ljudi, narave, živali ... Knjiga je izredno zanimiva in nudi bralcu prijetno čitanje. Tudi za domačine, dobre poznavalce snežniškega pogorja, so v knjigi zapisane podrobnosti, ki jih marsikdo ne pozna. Pisatelj poveže svet pod Snežnikom tudi z rajno Avstrijo. Omeni zgodbo o volku samotarju, ki je bil strah in trepet snežniških gozdov, pa zidarja Josefa Ronka, ki je bil nekaj fevdnik v snežniških gozdovih. Nadalje pripoveduje o lovcu Fajstriču, ki je ščitil princa Hermanna von Schonburga - Waldenburga, gospodarja snežniških gozdov. Z najlepšimi besedami in ljubeznijo govori tudi o Ilirski Bistrici, o Mašunu, Leskovi dolini in gozdnih predelih, ki mejijo na sosednjo Hrvaško.

Snežniško pogorje, ki ga sestavljajo mogočne bukve, smreke in hrastova drevesa, so gozdna pljuča, očuvana in nedotaknjena v svojem zelenilu, negovana s kulturo in modrostjo gozdarjev, ki ne silijo v inovacije in ne prehitujejo časa z nesmotrnimi posegi. Pisatelj primerja Snežnik s Fudžijamo, najvišjim vrhom na Japonskem, japonsko sveto goro in nacionalno znamenitostjo.

Snežnik se prav tako od Sviščakov navzgor dviga nad gozdovi in morjem. Ne pozabi omeniti oskrbnikov doma na Sviščakih. Oskrbnik Milivoj, možak z velikimi brki in mongolskimi očmi mu je prav gotovo bil zelo pri srcu, saj je njemu posvetil precej stavkov. Zelo natanko opisuje vznožje Snežnika, kjer omenja Padežnico, Merine, Grčovec, Pomočnjake, Travne dolce, Dolčiče, Tri kaliče, Črni dol in Črno Drago. Še posebej zanimivo opisuje obdobje NOV, ko so snežniški gozdovi nudili zavetje partizanom. Partizanske bolnice so bile na Belem Vrhu in na Požaru, medtem ko je bila nemška

komanda v Ilirski Bistrici, v Zabičah pa je bila močna postojanka četnikov pod vodstvom vojvode Dobroslava Jevdijevića.

Iz knjige zvemo, da so bile leta 1943 na Moreli in Orlovici porušene italijanske kasarne. Nekateri italijanski vojaki so se združili s Titovimi partizani. Opisani so boji na Klanski Polici, na Mašunu in Leskovi Dolini. Mimograde omeni partizansko konferenco na Mašunu, katere se je udeležil tudi Edvard Kardelj. Nadalje najde tudi povezavo z umetniki in književniki, ki so vsak na svoj način opevali veličastni Snežnik.

Tako so omenjeni Janez Bilc, Oton Župančič, Frane Avčin in Hinko Poročnik. Z največjim spoštovanjem in zelo obširno pa pisatelj piše o nestorju bistriških planincev Dragu Karolinu, o njegovi razglednici z imenitnimi verzi o Snežniku. Veliko je napisanega o lovcih, o medvedih in drugih zanimivih zgodbah.

Omenil sem le delčke nadvse zanimivega branja dobrega poznavalca našega snežniškega sveta, ki tudi tujcu približa čudoviti snežniški svet. Ne čudi me vztrajnost turistk iz Rima, ki so hotele na vsak način preživeti nekaj časa v bližini našega očaka - Snežnika. Ga bomo odslej tudi mi bolj cenili?

Aleksander Batista

Frane Tomšič

V Trnovem gori

(Zgodba, ki ni našla mesta v knjigi Posvečena zemlja)

Na gasilskem vozu je Ane zvonil z bronastim zvoncem, ki je bil pritrjen na drogu. Po cesti so se ljudje umikali, otročad je tekla za vozovoma.

”Oh,“ je vzdihnila Bzgjbarca, ”samo, da ne gori v Bistrici. Odkar je zgorela Marinkova štala, ne prenesem ognja. Saj veste, v senu je ostal oglar Rude. Malo se ga je napil... bil je dober človek... včasih je prišel k nam, saj veste, sama sem bila za vse... Res, ognja ne prenesem...”

Vozova sta hitela po klancu mimo Vidma. Od Brinškovih so že opazili dim, ki se je zbiral nad Gabrjami. Na koncu vasi so zavili proti zaselku k starim kmečkim hišam. Ob pogorišču velikega hleva je bila zbrana cela vas. Iz bližnjih vodnjakov so fantje dvigovali vedra, jih praznili v škafe in lonce, ki so potovali iz rok v roke do ognja. Tam so drugi gasili. Zublji so se že zajedli v hišo. Slamnati del strehe je najprej pogorel. Nedaleč je bil nagruden kup pohištva, ki so ga še uspeli prenesti ven. Vičičev gospodar Gustl, zaripel v obraz, je tekal od enega kraja hiše do drugega. Še sreča, da je prišel pravočasno in rešil oba konja in govedo. Gospodinja se je držala za glavo, mlajša otroka sta se stiskala k njenemu krilu in se drla.

Ko so zaslišali gasilski zvonec, so se ljudje začeli odmikali; vozova sta se ustavila blizu goreče hiše. Gasilci so poskakali dol. Načelnik je dajal hitre ukaze. Razvili so platneno cev in spustili konec v najbližji vodnjak. Štirje možje so začeli črpati vodo. Janez se je približal ognju z brizgalko v rokah. Močan curek je usmeril proti tistemu, kar je ostalo od strehe. Potem so pripravili še drugo cev in ubranili svinjak. Pri črpalki so se gasilci menjavali, kasneje so poprijeli domačini. Za vasjo, pri ruševinah nekdanje hiše, so čepeli ob zidu trije fantiči in z grozo opazovali.

”Ate me bodo ubili,“ je zahlipal Tonček.

”Mogoče pa ne bodo zvedeli,“ ga je tolažil Francelj.

”Pa še kako bodo zvedeli! Sosedov Lojze nas je videl, ko smo bežali s senika. Ti, Miha, si kriv. Rekel si, da slama ne gori.“

”Res ni gorela, poskusil sem prižgati kup, ki so ga pripravili ate za kritje svinjaka, slama sploh ni gorela...”

”Tepec, prižigal si po dežju.“

”Veste kaj, ne bom čakal, da me ate ubijejo; vi pojdite domov, jaz grem,“ je rekel Tonček.

”Kam greš?”

”Bom že kje...”

Dvignil se je in stekel po bregu navzgor proti Dragi.

Po dobrih dveh urah je bilo požara konec. Gasilci so pospravili orodje, poveljnik pa je naročil županu, naj lančarji budno pazijo vso noč, da ne bi spet vzplamtelo.

Po stari navadi so se gasilci zbrali v vaški gostilni pri cesti. Župan je prisedel k poveljniku. ”V tej hiši ni sreče. Vičičev je fural tudi ponoči do Trsta in nazaj, da bi preživel družino. Prva žena mu je zapustila štiri majhne otroke, potem jih je dobil še pet. In sedaj tole...”

”Poznam, poznam. Še dobro, da je zdrav in delaven, pobral se bo,“ je razglabljal poveljnik.

”Ja, če mu ne bi menica pila kri... Dobričina je šel za garanta trgovcu Juriju, ki je kmalu zatem propadel in izginil. Ta svet je res čuden; ko se nesreča nekoga loti, ne odneha.“

”To pa niso špasi...” ”Ne vem, kako bo. Za silo mu bomo spravili stvari na varno. Posojilo bo moral dobiti... ali prodati zemljo.“

Janez Padarjev je popil kozarec vina in se poslovil. "Domov moram, materi sem obljubil..."

"In Johanci," se je zarežal Škudov.

Ljudje so zapuščali pogorišče. Skupina fantov je pripeljala voz z lojtrnicami.

"Župan je naročil, naj vam odpeljemo pohištvo v njegov skedenj," je dejal sosedov Martin.

"Prav, prav," je odgovoril odsotno Vičičev gospodar.

Potem se je tudi sam lotil nakladanja. Mlajši otroci so se stiskali k materi, tisti iz prejšnjega zakona pa so nemo zrlj v zoglenele trame.

Ljudje so vedeli povedati, da je bila med njimi in mačeho večna napetost, ki se je mnogokrat sprevrgla v tepež zlasti tedaj, ko je bil gospodar zdoma.

Starejši moževi hčerki je mlada mačeha nekoč zabrusila: "Kako naj vas imam rada, če niste od mojega srca?"

Iz samostanske smeri se je prizibala daljna Vičičeva sorodnica Rozalija. Prišla je bližje in ga pocukala za rokav. "Čuj, z Lojzetom smo se zmenila; k nam boste šli, bomo že kako..."

"A," je bil zmeden možakar, "saj res, nekam bo treba... Prav, prav, ne bom pozabil."

Spet je objel s pogledom pogorišče, nekaj časa obstal negiben. "O Bog," je pomislil, "kaj sem zagrešil?"

Potem se je obrnil k družini. "Marija, pelji otroke k Rozalji, za vami pridem."

Stopil je med osmojene zidove in jih premeril s pogledom, potem je zgrabil viseči tram in ga potegnil dol. Kmalu je nastal kup. Delal je vedno hitreje. Zdelo se mu je, da mora že danes vse pospraviti. Sonce se je skrilo za obzorje. Po klancu je priteknel starejši sin Matija. "Ate, kaj delate, jutri bomo... Ate, Tončka ni."

"Kaj? koga ni?" se je zdrznil oče.

"Tončka ni, povsod smo ga iskali. Sosedov Lojzek je povedal..."

"Zini, kaj je povedal..."

"Da je bil Tonček na seniku, ko je zagorelo; zažgali so..."

Staremu Vičiču se je stresla brada. Razoran obraz je dobil grozljive poteze. "Ubil ga bom..."

Sključen se je odpravil za sinom. Pod orehom na dvorišču Rozalijine hiše je gospodinja tolažila Marijo. "Ni šel daleč," je govorila, "brez skrbi, našli ga bodo."

Po klancu z druge strani vasi so prihajali gospodar Lojze in Vičičeva sinova Pepe in Anton.

"Ste kaj izvedeli?" jim je zaklicala Marija s tresočim glasom.

"Nič," je odgovoril Lojze. "Verjetno je na kakšnem seniku." Po poti je prihajal stari Vičič s sinom. Žena Marija mu je šla naproti. "Gustl, Tončka ni, skrbi me..."

"Molči, ženska, ko ga dobim, mu rebra polomim! Smrkavec, v nesrečo nas je spravil..."

"Pomiri se," je moledovala žena, "da ne bo še hujše nesreče."

Lojze je stopil pred Gustl. "Mislim, da bo treba pregledati senike."

"Nobenega iskanja, bo že prišel, ko bo lačen," je zanergal stari Vičič.

Rozalija je prijela Marijo za ramo. "Pridi, polento boš skuhal, tačas bom pomolzla. Otroci pa pripravite ležišča na seniku."

***

Tonček se je nekaj časa skrival v grmovju za vasjo, prestrašen in zbežan. Mrak je legel na njive in travnike, le proti zahodu je bilo videti zadnje sledi večerne zarje.

Kmalu je tema zajela vso dolino. Od nekod se je prikradel potepuški pes, ga ovohal in šel dalje.

Fantiča je zgrabilo malodušje. "Naj grem domov? Zažgali smo... ate me bodo ubili. Najraje bi umrl... V Velko vodo grem... Ah, kaj, naprej bom šel..." je premleval.

Potem se je odločil in začel teči navkreber. Ustavil se je šele pod previsnimi skalami, kjer so pomladi nabirali zvončke. Ves zadihan je sedel pod bukev. Zazeblo ga je. Spodaj, pred samostanom, se je prižgala cestna svetilka. Objel je kolena in naslonil glavo. "Ojoj, kaj sem naredil... Naj ostanem zunaj vso noč? Kaj, če srečam volka? Pastir Miha je bil zraven, ko so volkovi napadli ovce. Ah, meša se mi, to je bilo pozimi... Ja, tudi spomladi morajo biti nekje. Ne smem ostati zunaj."

Spustil se je v dir proti cerkvi. Nad župniščem jo je mahnil po poti mimo grobišča. Temo so motile redke oljenke na grobovih. V krošnji stare lipe se je oglasila sova. Lasje so se mu naježili. Naenkrat je bil ves poten in se je zavedel, da hodi med mrtvimi. Groza se ga je polastila in zdriral je po klancu navzdol. Ustavil se je šele na poti za Guranji kraj. "Na pilo grem..."

Tisti trenutek se je zavedel, zakaj je prišel tako daleč. Z očetom je bil nekajkrat tam, ko je nakladal deske za Trst. Tedaj je spoznal očetovega bratranca Miho. Že dolgo je delal na žagi, bil je dobrohoten, vedno mu je dovolil, da se je peljal na hrodu. Tudi črno bajto si je Tonček dobro zapomnil.

Pred Križanim, ki je sameval ob poti, ga je spet popadel strah. Za hip se je ustavil in se prekrižal. "Ljubi Jezus, ne bodi jezen name, nismo hoteli zažgati," je zamrmral.

V trdi temi se je pritihtapil do prve hiše. Sestra mu je nekoč pravila, da je tam živela čarovnica Reba, ki je sovražila vse ljudi, zlasti otroke. Neko noč je prišel hudič, ji preklal glavo in jo porinil v jarek. Od takrat v hiši straši. Tončku so lasje spet čudno zastrleli.

Po stranski poti je prišel do zgornjega dela soteske. Previdno je prečkal cesto in obstal. Žaga je molčala. Približal se je skladovnici desk, šel mimo hlodov in obstal ob žagarskem vozičku z bukovim deblom, ki mu je žaga že odvezla krajnike. Bilo je vse tiho. Slutnji je sledila tesnoba. "Kako da ga ni?" je zamrmral.

Previdno se je pomaknil v levi kot k bajti. Vrata iz plovov so bila zaklenjena. "Ojoj, kam naj grem?"

Naslonil se je na vrata, se objel čez prsi z obema rokama in obstal. Blisk je za trenutek osvetlil nebo nad sotesko. V Tončku se je tesnoba pomikala iz želodca navzgor. Nekaj časa je buljil v temo. Utrujenost se ga je lotevala. Zdrsnil je na tla, spodvil kolena in jih objel. Stisnjen v klopčič je zadremal.

Ognjeni zublji so se zajedali v hiše po vsej soseski. Vaški psi so divje lajali in tekli za njim. Ko je prvi že zgrabil za njegovo peto, se je prebudil in skočil pokonci, ves premražen. Tema je bila popolna. Dež se je z vetrom zaganjal na žago in mu močil čevlje. Tonček se je tresel. Naenkrat je zaslišal od daleč topot okovanih čevljev. "Ojoj, eden gre, da ni ropar, o katerem mi je pripovedoval stric?"

Ko se je postava približala in je blisk osvetlil pot, se je Tonček odločil, stopil je na cesto in v strahu zajeceljal: "Bogdaj, stric..."

Možakar s helebardo na rami, ki so ji pravili lanča, se je ustavil in se presenečen ozrl v fantiča. "Za božjo voljo, kaj kolovratiš ponoči ob takem vremenu! Čigav si? Sem stopi pod cerado."

"Očetov bratranc Miha dela tukaj pa sem mislil... iz Trnovga sem... Strica ni... Zadremal sem..."

"Z menoj stopi. Ne moreš ostati zunaj. Seveda ga ni, vreteno se je polomilo, zato pila stoji."

Krenila sta po stranski poti do Zlobinove hiše. Mož je otrese cerado, naslonil lančo na zid in z ramo odrinil vhodna vrata.

Tonca, ki je ležala na plevnici v rahlem spancu, je skočila pokonci. Ogrnila si je plet, prižgala petrolejko in bosa odcepeta proti lesenim stopnicam. V kotu izbe sta mirno spali hčerkici Lenčka in Polda.

Stopnice so zaškripale. Mož se je vzpenjal in Tonca je opazila, da ni sam. "Franc, kako da si že doma? Kdo je s teboj?"

"Junaka sem našel pred pilo. No, le stopi naprej."

"Bogdaj, strina, Vičičev sem... iz Trnovga."

"Se ti je zmešalo, da si zašel tako daleč sredi noči?"

"K stricu sem hotel, na pilo, pa ga ni."

"Tukaj sedi, podkurila bom in skuhalo čaj, potem pa spat, noč je še dolga."

Franc je odložil cerado. "Le čaj popijem, potem se vrnem na obhod."

Tonček se je stisnil na klop ob štedilniku.

Kmalu je zaprasketalo in v lončku je začelo brbotati.

"Pa," je rekla Tonca, "oče in mati vesta, kam si šel?"

Tonček se je stisnil k sebi in zajeceljal, "No, jaa, ne vejo..."

Mož se je obrnil k njemu in ga strogo pogledal. "A, tako, pobegnil si? Kaj za vraga si ušpičil?"

Tonček je povetil glavo in usta so se mu spačila.

"Bom dolgo čakal?"

Tončku so se oči orosile. "Hiša je pogorela," je zahlipal, "na seniku smo zažgali..."

"To pa niso špasi," se je zamislil možakar.

"A k vam so šli gasilci? Videla sem Janeza Padarjevega, ko se je vrnil. Povedal je, da je vse pogorelo, ubogi ljudje."

Mož je nekaj trenutkov premišljeval. "Zjutraj se oglasim pri Janezu, v Trnovem zida, pa te bo odpeljal domov, sedaj popij čaj pa spat."

Tonca je postlala plevnico na tleh zraven Lenčke in Polde in dečka pokrila s staro suktnjo. Franc je spil čaj in se poslovil. "Do izvira moram. Zjutraj bom pustil lančo pred Grščetovimi vrati, stari Drmulja bo stražil zanje. Lahko noč."

Dež, ki je nalival pozno v noč, je ponehal in jutro je bilo svetlo. Tonca je skuhalo zajtrk.

Polda se je v spanju obrnila na bok in z roko zatipala nogo, ki ni bila gola kot Lenčkina. Dvakrat je stisnila z dlanjo, potem pa planila pokonci. "Momaa, eden je tukaj..."

Tisti hip sta se prebudila tudi Lenčka in Tonček. Lenčka je osuplo zrla v vsiljivca.

Mama se je približala in se jima nasmehnila. "Nič hudega ni, fantič je pobegnil zdoma, ate bo šel po Janeza Padarjevega, da ga bo odpeljal domov v Trnov. Brž vstanite, ječmen je že skuhan, tudi polenta je na mizi."

Oče je prišel sam. "Janez nekaj pomaga pri Mehlinovih, pride čez dobro uro."

Popil je skodelo ječmenove kave. "Čez eno uro me zbudi," je naročil ženi, "na Vencinovo žago moram." Šel je v kamro, legel in v trenutku zaspal.

Tončku zajtrk ni teknil.

"Kaj ti polenta ni dobra?" je vprašala Polda, ki se ji je zdelo imenitno, da imajo fantiča, saj si je vedno želela bratca. "A boš ostal pri nas?"

"Bi, ja..."

"Na borjaču imam hiško za bravince. Tam se igramo, pa na vodi."

"Znaš delati papirnate barke?" je vprašala Lenčka.

"Ne, pri nas nimamo take vode..."

”Saj res, imate pa najlepšo cerkev.
V nedeljo nas je moma peljala k maši.
Bilo je polno svečk in lutk.“

Iz kuhinje se je oglasila mati. ”Neumnica,
tam ni lutk, tisto so svetniki.“

”Tonček, a boš še pršu k nam? Pokazala ti
bom ribe v vodi. Da veš, koliko jih je. Ate
včasih kaj ulovi, kar z zanko jih ujame,“
je bila zgovorna Polda.

Klepet bi še trajal, če se ne bi prikazal na
stopnicah Janez Padarjev. ”Dobro jutro,
Tonca, kje imaš Vičičevega junaka?“

Tonček je sklenil roke za hrptom in
naslonil glavo na desno ramo.

”A, ti si, zaradi tebe smo gasili do
večera...“

”Ate me bojo ubili, tukaj bi ostal...“

”Ne serji ga, fant! Saj nisi reva, da bi se
bal šibe. Kar pred mano stopi.“

Polda je prišla Janeza za roko. ”Pesti ga
pr nas... lahko bo pomagal tvoji Johanci
pobirati stržine; je reku, da je priden.“

”Nič ne bo, gremo, čez hrib.“

***

Gustl Vičičev je bdel ob ognjišču in buljil
v žerjavico. Zunaj je začelo deževati.
Naenkrat je zaslišal oddaljene korake. Kot
bi se tisti trenutek prebudil, se je stresel in
planil k vratom. Bil je starejši sin Matija.

”Ate, Tončka ni nikjer, verjetno se je
zavlekel na katero od podstrešij, ob zori
ga poiščemo...“

”Spat pojdi,“ je zabrundal oče.

Obrnil se je in šel u skedenj, kjer je Rozalja
pripravila staro plevnico. Marija je ležala zvita
v klobčič. V temi se je pritipal do ležišča.

Žena je globoko vzdihnila. ”Ubogi otrok, in
v tem vremenu... Gustl, kaj smo zagrešili,
da nas Bog tako kaznuje?“

”Tiho bodi pa spi, jutri se bo že vrnil.“

Legel je zraven in dolgo zrl v temo. Potem
se je izgubil. Ob petelinjem kikirikanju se
je prebudil, vrgel nase suknjo in kolikor je
mogel potihno odšel ven. Pordele veke in
zabuhla lica so bili priča skoraj neprespane
noči. Nebo se je zbistrilo. Spustil se je po
klancu. Le redki vaščani so že delali v
hlevih. Prišel je do pogorišča in ga obšel.

”Ja, nič ne pomaga, posekal bom mecesne
in jih odpeljal v Trst. Da, to bom naredil pa
prodal senožet, potem bomo začeli...
Tonček, kam za vraga je izginil? Da se mu
ni res kaj zgodilo? Mariji bi se zmešalo.“

Pogledal je proti Dragi. ”Da ni šel gor v
skalnato vdolbino? Tja se otroci ponavadi
zatečejo ob nalivu, ko pasejo živino.“
V zvoniku farne cerkve na griču so se
oglasili zvonovi.

Stopil je po kolovozu mimo Žgurjevega
hleva in zakoračil v strmino. Zadihan je
prišel do skalnatega previsa, obšel debelo
bukev in stopil v temno jamo. Čez nekaj
trenutkov je s pogledom zaobjel prostor.
Na tleh so bili le ostanki zoglenelih vej, ki
so ostali na kurišču, obkroženem s kamni.

”Ne, tukaj ga ni bilo...“

Na cerkvenem griču so se spletali v
krošnjah stoletnih lip prvi, poševni sončni
žarki. ”Nemara je tam...“

Spustil se je po strmini do ceste in od tam
se je zagnal navzgor po poti, ki je vodila k
cerkvi. Cerkevna vrata so bila odškrnjena.
Snel je klobuk in vstopil. Mežnar je
pometal pod prižnico. Vičič je obstal pod
podbojem in pokleknil v zadnjo klop.
S komolci se je naslonil na les in si zakril
obraz z dlanmi. ”O, Bog, zakaj nas
kaznuješ?“

Dvignil je glavo in se zagledal v podobe
križevega pota, ki so visele na steni. Rad bi
bil molil, toda besede so se mu ustavile v
grlu. Šel je ven in se zazrl po grobovih.
Sredi grobišča proti Bistrici je stala
mrtvašnica, kjer je doktor Kinkela rezal
ljudi, ki so nesrečno umrli ali jih je kdo

pobil. Včasih je tam našel zavetje kateri
od pijancev. ”Kdo ve?“ je pomislil.

Pogledal je proti Bistrici. Daleč, na poti iz
Guranjega kraja je zagledal dve postavi.
S hitrimi koraki je šel naproti. Nedaleč od
grobišča, kjer so pokopavali grešnike
v neposvečeno zemljo, se je ustavil. Janez
Padarjev je držal Tončka za roko. Ko je
otrok spoznal očeta, je sklonil glavo in
se skremžil.

”Bogdaj, stric Gustl, pripeljal sem vam
junaka.“

Vičič je obstal, se napel in stisnil pesti.
Naslednji hip so se mu prsti razklenili.
”Kje si hodil...“

”Pri Neščenovih je prespal, mislil je iti na
pilo,“ je povedal Janez.

Oče se je približal fantiču, ki se je začel
tresti. Dvignil je roko, in jo v krču zadržal
nad Tončkovo glavo. Potem jo je počasi
spustil in ga skuštral. ”Domov se poberi,
mati je v skrbeh.“

Deček je presenečen obstal, potem pa
stekel proti domu.

Gustl je pogledal Janezu v obraz. ”Ja, ne
bom pozabil... najprej si gasil in sedaj še
tole.“

”Je že v redu, če boste takoj obnavljali,
bom kdaj prišel pomagat... dokler ne dobim
poziva.“

Napotila sta se proti Trnovem.

”A, v vojsko greš? Ja, s tvojim pokojnim
očetom smo bila skupaj v regimentu cela tri
leta.“

”Vem, povedal je, kako ste ga rešili iz
vode, ko ga je vrtnec vsrkal.“

”No, ja, bil sem zraven, eden je moral... Ja,
bilo je težko, pa tudi lepo, mladi smo bili,
ja... Nekoč sem od daleč videl samega
cesarja...“

Pri samostanu sta se ločila.

Obrazi našega kraja

Josip Hreščak

Bližal se je konec stoletja, ko se je Josip Hreščak, fant iz Gornjih Vrem, odpravil v svet. Po takratni šegi najbrž z lesenim kovčkom, podoben mali skrinjici, z najnujnejšim kar je premogel. Odšel je na Reko. Ob približno istem času je tja odšla tudi njegova sestra, mama mojega očeta. Odšla sta tja za delom kot mnogi, ki so odhajali bližje ali še dlje. Delo je našel v tovarni riža lastnika Reich kot navaden delavec brez poklica in izkušenj. S svojo pridnostjo, sposobnostjo in poštenostjo pa je pri lastniku tovarne kmalu zbudil pozornost in postal preddelavec ali po današnje delovodja.

Takrat sta v Ilirski Bistrici "Žnidaršič in Valenčič" gradila tovarno testenin Pekatete. Odšla sta na ogled v podobno tovarno - rižarno in lastnik Reich jima je dodelil Josipa Hreščaka, ki jima je razkazoval proizvodnjo, odgovarjal na vprašanja in obrazlagal, kar sta želela vedeti. Mladi Josip Hreščak je nanju naredil tako dober vtis, da sta ga povabila za delovodjo v Pekatete. Josip Hreščak se je vabilu odzval in leta 1902 prišel v Bistrico.

Bistrica mu je bila doslej povsem neznan in prav čudno je bilo, da se je odločil za odhod iz mesta v "mali Bistr". Kakorkoli, v Ilirski Bistrici se je začela njegova uspešna trgovska pot. Poročen s Pavlo Valenčič - Obrovo je leta 1906 odprl majhno trgovino s prehrano, kjer je delala žena, on pa je ostal še do leta 1910 v tovarni Pekatete. Trgovina je bila nad placom (sedaj trgovina Obutek), na zelo dobri lokaciji, ki je prišla še bolj do izraza ko je bila, kot naslednica tovarne Pekatete, zgrajena žaga in poznejša lesna industrija Tomšič.

Plac je takrat postal veliko "parkirišče" vozov s konjsko in volovsko vprego. Vozili so k Tomšiču les. Na placu pa sta bila še dva mlina in dve pile, Marinkotova gostilna kamor so zavijali na golaž in istrsko vino, k Hreščaku pa na "fasngo" ali "špežo". Mala trgovinica je postala premajhna. Priliko za večjo je Josip Hreščak našel v Tomšičevi hiši vis a vis Ivetovega mlina. V njej je, po "prihodu Italije" v naše kraje, delovala Cassa di risparmio, prvi italijanski denarni zavod v našem mestu, ki pa se je preselila v novozgrajeno palačo, kjer danes domujeta koprška banka, občina in še kdo.

V pritličju nove stavbe, ki jo je Hreščak dobil v najem, je nastala nova trgovina,

ki je prerasla v veletrgovino, takrat največjo med Reko in Trstom. Postala je tudi trgovina na debelo in delovala na mnogo širšem območju kot ga danes zajemajo meje naše občine, tudi v Kastavščino. Tako je nekdanji vremski mladenič, ki je odšel od doma z malim lesenim kovčkom postavil temelje moderni in velikopotezni trgovini v naših krajih. K njemu, svojemu stricu, je iz Reke prišel tudi moj oče Ivan Spetič, ki je s šestimi leti ostal brez mame, v Trnovem dokončal osnovno šolo in se v trgovini izučil za trgovca.

Zanimivo je, da Josip Hreščak v svoji trgovini ni nikoli prodajal "na drobno", vodil pa je vse ostale trgovske posle. Na nek semanji dan, ko je bila trgovina polna, je pritekla neka gospodinja in ker ni mogla priti na vrsto, on pa je bil "brez dela", ga je zaprosila za dvajset dekagramov kvasa, on pa: "Pavla postrezi tukaj no, ker se ji mudi!" in zbežal v skladišče v delo "na debelo".

Z vojno je trgovina začela hirati, prodajalo se je le na karte in po vojni prav tako, na "lahke" - "težke". Dokončno pa je shirala z nacionalizacijo. Ko se je začelo o nacionalizaciji govoriti, ne da bi se točno še vedelo kaj se bo zgodilo, je svoji družini, takrat je v trgovini že nekaj let delal tudi njegov sin Milan, povedal, da se je odločil, da trgovine ne da. To je slikovito povedal z besedami: "Zakaj bi vstal, da bi se drugi vsedel?" Verjetno se je takrat v pripravah na nacionalizacijo med ljudmi govorilo, da bo ta nekako prostovoljna, tako, da bo tisti, ki bo hotel, trgovino zadržal.

Z nacionalizacijo je bila trgovina zaprta, oprema nekam odpeljana, kjer je na dežju in soncu propadla. In dolgotrajna in mukotrpna pot od mirnega kmečkega fanta do uspešnega trgovca je bila čez noč končana. Kmalu je bila končana tudi njegova življenjska pot. Umril je leta 1947. Umrlo pa ni dejstvo, da je položil temelje bistriški moderni trgovini. Kasneje je bila v Hreščakovi trgovini odprta gostilna Triglav in ko so jo pred nekaj leti zaprli, bi hiša skoraj postala ruševina.

Hreščakova trgovina (danes Obutek). Pri prvem tovornjaku stoji Josip Hreščak, Ivan Spetič sedi v beli srajci; pri drugem tovornjaku stoji, v beli srajci, Milan Hreščak. Na pročelju trgovine je viden dvojezični italijansko slovenski napis: *Commestibili generi diversi - Trgovina raznega blaga, Gius. Jos. Hreščak*. Fotografijo so kot razglednico izdali v več kot sto izvodih (lastnica fotografije: Josipina Gržina).

Snežniški legendi

Legende so zgodbe iz življenja svetih oseb, prerokov, mučencev in svetnikov, vzete iz verskega izročila. V njihovem središču je najpogosteje pripoved o čudežnem dogodku, ki potrjuje svetost takšnih oseb, hkrati pa je plačilo ljudem za dobra dejanja ali kazen za grešnike. ... Tako pravi o legendah Enciklopedija Slovenije iz leta 1992. Najstarejše slovenske legende segajo celo v 10. stoletje. Mnoge sodijo na častno mesto ljudskega pripovedništva. Zapisovali so jih številni slovenski literati zavedajoč se pomembnosti ljudskega izročila.

O naših domačih legendah se kaj malo ve. Tudi na tem področju nas še čaka dosti skrbnega dela, da se odtrga pozabi vsaj preostali drobec tovrstnega ljudskega izročila. Tokrat naj omenim dvoje legend, ki sem jih pred leti zasledil že zapisani, eno v slovenskem, drugo pa v hrvaškem slovstvu. Obe omenjata tudi naš Snežnik in sta tako navezani na naše področje. Danes ne vem več kje sem ju prebral, zato ju pišem po spominu in povabim bralce, da pomagajo odkriti izviren zapis, obenem pa, da so pozorni do še neobjavljenih domačih legend, ki jih starejši ljudje še morda poznajo, jih zapišejo in jih predstavijo bralcem Jesenskih listov.

Še pravočasno pa je dobila novega lastnika, ki ji bo morda vrnil nekdANJI sloves.

Josip Hreščak je bil doma na kmetiji, v rižarni Reich in v tovarni Pekatete dober, pošten in cenjen delavec in s temi dobrimi lastnostmi mu je uspelo napredovati in se osamosvojiti. To pa za fanta in moža brez ustrezne trgovske izobrazbe ni bilo tako lahko. Poleg naravne nadarjenosti je bila potrebna velika delavnost in vztrajnost. Vse to je Josip Hreščak premogel in ustvaril cvetočo trgovino, ki jo celo marsikatera današnja ni dosegla.

Ivko Spetič

Zakaj je arena v Pulju brez strehe

Občudovanja vredno zidarsko delo pri gradnji velike arene v Pulju gotovo niso opravili ljudje. Velike klesane kamnite kvadre, dvignjene tudi do 20 metrov visoko in tako natančno zložene eden na drugega, so lahko postavila le čudežna bitja, so menili preprosti ljudje. Gotovo so bile dobre vile tiste, ki so opravile to veliko in težaško delo. Toda zakaj niso postavile tudi strehe na zgrajeno stavbo? Bilo je tako:

Pred mnogimi stoletji so dobre vile videle, kako se preprosto ljudstvo v Istri muči z obdelovanjem kamnite zemlje, da bi pridelalo dovolj živeža zase in za svoje družine. Ves trud je bil mnogokrat zaman, enkrat je pridelek pobrala suša, drugič poplave, pa spet kakšna druga nesreča. Ljudstvo je trpelo. Dobre vile so sklenile pomagati tem ljudem. Namenile so jim postaviti veliko hišo, kjer bi našli zavetje pred najhujšim.

Delo so želele opraviti na skrivaj, ponoči in nihče jih ni smel videti, sicer bi izgubile svojo moč. Noč za nočjo so z Učke dvigale težke kamne, preletele hribe in doline in jih na robu morja, kjer danes stoji mesto Pulj, skrbno zlagale v zidove bodoče stavbe. Delo se je zavleklo, saj so bile noči prekratke za tako veliko delo.

Ker je na Učki začelo zmanjkovati kamnja, so se odločile, da bodo začele znašati kamenje z največje gore v tej okolici, z Velikega Snežnika. Ko so ljudje videli kako ogromna stavba rase kar sama, se niso mogli dovolj načuditi. Kako vendar, saj zidarjev ni bilo nikjer. Dobre vile so bile previdne in uspevalo jim je njihovo skrivno delo. Sedaj je bila pot do Snežnika in nazaj precej daljša in delo je bilo še napornejše. Mnogokrat jih je na poti skoraj prehitelo jutro. Že so stavbo sezidale do roba strehe, ko se je zgodilo to, kar se ne bi smelo.

Nekega jutra, še predno se je začelo svitati in ko so vile v naročju prenašale še zadnje kamne, jih je zagledal mladi pastirček. Mudilo se mu je k ovcam, da bi jih odgnal na pašo, ko je na nebu zagledal vile, obložene s težkimi kamni. Začel je vpiti in buditi še ostale, da bi videli nenavaden dogodek. Skrivnostne graditeljice arene so bile odkrite. Dobrim vilam je v trenutku pošla čudežna moč. Kamenje je padlo v morje, vile pa so izginile za vedno.

Tako je velika stavba v sedanjem mestu Pulj, ki jo poznamo kot arena, za vedno ostala brez strehe.

Vojko Čeligoj

Zakaj sveti Martin goduje z zamudo

Bilo je pred davnimi časi, ko so sveti možje še bivali na zemlji. Obiskovali so kraje in ljudi in jih učili božjih resnic.

Neke jeseni, ko so prehodili vso Kranjsko deželo, so se odločili, da bodo krenili še do morja. Tam je topleje in prijetneje bo preživeti zimo. Odločili so se, da krenejo po različnih poteh, obiščejo še nekaj krajev, utrdijo vero pri ljudeh, ki jih bodo srečali na poti, da pa se vsi zberejo točno prvega novembra v Kastvu v Istri.

Rečeno - storjeno. Prvega novembra, kot je bilo dogovorjeno, so se vsi zbrali na trgu v Kastvu. Gledajo, štejejo, manjka eden. Spet štejejo, preverjajo in ugotovijo, da manjka sveti Martin. Le kje hodi? Ni bilo kaj, morali so čakati. Pa so dočakali 11. november, ko se sveti Martin sumljivo približe do njih. V opravičilo je povedal, da ga je po poti strašno mučila žega, da pa so mu dobri ljudje, verjetno na Cerkniškem, ali morda na Pivki in Bistriškem ustrezljivo in obilno pomagali. Pa še za popotnico je dobil kozji meh poln mošta. Iskal je bližnjice do Kastva čez Snežnik, da bi nadoknadil zamujeno in pridno praznil kozji meh. Pa kaj, ko je mošt ta čas postajal opojno vino, snežniških gozdov pa ni hotelo biti konca. Kdo ve kolikokrat se je izgubil in komaj našel pot iz njih. Svetniki so svetemu Martinu oprostili zamudo, nikakor pa mu niso odpustili, da je prišel mednje s praznim mehom.

Tako, zato je Dan vseh svetih prvega novembra, sveti Martin pa goduje enajst dni kasneje. Da se ve, vsega je kriv Snežnik in njegovi nepregledni gozdovi pa najbrž dobri ljudje pod njim tudi.

Vojko Čeligoj

Skupine starih za samopomoč

Delež starega prebivalstva v Sloveniji nenehno narašča. Čez deset let bo to število občutno naraslo, čez dvajset let pa bo starejših 200.000 več kot jih je danes, na drugi strani pa bo delež srednje generacije bistveno manjši kot sedaj.

V starosti se pojavijo težave, kot je osamljenost, nesmiselnost in nekoristnost. Hkrati pa so srednja leta čas za pripravo kakovostne starosti. Danes je za starejše ljudi dokaj dobro poskrbljeno zlasti v materialnem smislu, nekoliko manj na nematerialnem, saj je srednja generacija zelo zaposlena in počasi nastaja prepad med generacijama. Skupine starih za samopomoč so nastale kot odgovor na to praznino, z namenom, da bi v njih našli starostniki povezanost in tesnejše človeške stike, da bi sprejeli starost kot obdobje, ki je ravno tako smiselna kot mladost in srednja leta in da bi imeli priložnost posredovati svoje izkušnje mlajši generaciji. Za srednjo generacijo pa je to priložnost, da splete socialno mrežo, v katero se bodo vključevali starostniki v prihodnje, ko bo preveliko število starostnikov maloštevilni srednji generaciji zelo hudo breme. Voditelji skupin so iz srednje generacije ali mlajši upokojenci, ki so povezani med seboj in tvorijo prijetno skupino dobrih prijateljev.

Skupine starih so nastale v letih 1987, po desetih letih pa je v Sloveniji že nad 400 skupin, v katere je vključenih nad 4.000 starejših, 400 voditeljic, ki se skupaj s starimi učimo živeti in več sto mladih, ki odkriva skupaj z voditeljicami modrost življenja. V Ilirski Bistrici je bila ustanovljena prva skupina v naravnem okolju, kmalu za tem sta bili ustanovljeni skupini na Velikem brdu in v Trnovem. Od vsega začetka delovanja Doma starejših sta v domu še dve skupini za samopomoč ter pevska in molitvena. Skupine vodijo delavka Centra za socialno delo iz Doma starejših občanov ter tri prostovoljke.

In kaj počnemo na skupinah? Dobivamo se vsak teden ob določeni uri, se pogovarjamo, obujamo stare navade in

običajne, delimo si spomine na lepe in žalostne dogodke, pripovedujemo si šale, se smejimo. Občasno povabimo kakšnega gosta in pojemo. Gremo pa tudi na izlet enkrat ali dvakrat v letu. V zunanjih skupinah se ljudje sicer med seboj poznajo, vendar pa jih način življenja počasi odtuja zato srečanje v skupini ohranja njihove stike. V Domu starejših pa je skupina priložnost, da se stanovalci med seboj bolj spoznajo, da postanejo prijatelji in znanci.

Priprava na povečano število starejših ljudi je ena nujnih nalog naše družbe, zato želimo v našem prostoru še naprej razvijati skupine tako v naravnem okolju kot tudi v Domu starejših. Voditelj skupin starih je lahko vsakdo, ki čuti naklonjenost in veselje do tega dela, torej ni pomembna izobrazba, poklic ali predhodne izkušnje. Voditelji se izobražujejo na tečaju, ki ga vodi Inštitut Antona Trstenjaka in se organizira v domačem kraju, ko se zbere zadostno število zainteresiranih. Zato vljudno vabim vse, ki ste ob branju tega besedila začutili željo, da bi se pridružili družbi voditeljev skupin starih za samopomoč, da se oglasite na Centru za socialno delo Ilirska Bistrica ali na telefonsko številko 41-619, kjer boste dobili vse potrebne informacije.

Delo v skupinah starih je plemenito delo, zanj velja misel po starem judovskem modrecu, ki jo je zapisala Elisabeth Lukas:

“Dovoli mi, da bom dobra s teboj.
Če ne bom JAZ, kdo naj bo?
Če ne bom ZDAJ, kdaj se bo to zgodilo?
In če ne bom dobra S TEBOJ, kaj bo z nama?”

Marija Primc

Utrinek iz Jelšan - domotožje in ljubezen do domovine

Bili so to časi pred drugo svetovno vojno, doba italijanske okupacije, ko so si Italijani na vse načine prizadevali pokoriti Primorce in opraviti asimilacijo s svojo raznarodovalno politiko.

Poleg ukinjanja slovenskih šol in slovenskih društev so zavedne Slovence množično internirali v notranjost Italije. Med prvimi so internirali Josipa Surino in več fantov iz Novokračin in Lipe. Veliko domačinov (Jože in Ivan Grgičev, Milan Makarovič in drugi) je pred tem nasiljem prebегnilo v Jugoslavijo, Janko Saftič (Katinin) pa se je skrival v jelšanskih brdih, dokler ga niso Italijani kruto ubili na dan božične vilije leta 1919. Sledile so aretacije Jelšancev, procesi, obsodbe. Zatiranje slovenskega življa se je stopnjevalo vse do kapitulacije Italije leta 1943.

Kot že povedano so Italijani izgnali in internirali vse nevarne domoljube, med njimi v letih 1940 do 1942 Josipa Štembergerja (Indrovega) in Marijo Frol (Grgičevo) iz Jelšan. Starček in ženica sta bila verjetno zelo nevarna za 45-milijonski italijanski narod. Strah ima velike oči!

A glavni namen pričujočega zapisa je vsekakor objava razglednice in pesmi, ki jo je Josip Štemberger ustvaril v internaciji in poslal svojim sorodnikom. Izpričuje njegovo domotožje in ljubezen do domovine. To so tile verzi:

Popotnik pridem čez goro,
od doma jemljem že slovo;
in kamor se oko ozre,
povsod se mi nov svet odpre.

Tud' tukaj sonce gre okrog,
dolino vidim, hrib in log;
a naše sonce bolj blešči
in hrib naš lepše zeleni.

Tudi tu cveto cvetičice,
po njih šume čebelice;
a naših rož je lepši cvet,
čebelic naših slajši med.

Skoz' mesta hodim in vasi,
povsod drugač' se govori;
jaz tuj'c nikogar ne poznam,
in sred' ljudi povsod sem sam.

Zdihujem, prašam vedno kje,
prijat' lji k vam želi srce;
peruti imeti si želim,
da k vam domov kot ptič zletim.

Dežela ljuba kje ležiš,
ki jezik moj mi govoriš;
kjer znanci moji še žive,
prijat' lji moji v grobu spe.

Zabeležil: Dimitrij Grlj

Zgodbe iz Jelšan

Ljudska šola - Scuola elementare

Pred nami je zavesa, ki nam zakriva pogled v prihodnost, za nami je zavesa, ki nam zastira pogled v preteklost. Prihodnosti ne moremo videti, v preteklost pa lahko pokukamo. Le zaveso, tančico moramo odstraniti, ne eno, včasih več tančic, preden vidimo jasne slike, preden zaživijo pred našimi očmi prizori iz življenja naših prednikov v vsej resničnosti.

Odstrla sem tančico, ki je zastirala pogled na mojo vasico Jelšane v času po končani prvi svetovni vojni, po letu 1918, v začetku italijanske okupacije.

Strnjena vas na gričku, 522 m nad morjem. V njej 85 hiš in hišic, ometanih v raznih barvnih odtenkih in neometanih, visokih in nizkih ter prav nizko čepečih, s slamo kritih. Okna teh hiš so imela železne križe, nekatera pa so bila tudi zamrežena. Skoraj vsaka hiša je imela ognjišče, malokatera je imela štedilnik. Dim si je ponekod utiral pot skozi glavni vhod, ker ni imel drugega izhoda. Med hišami po vasi je bilo, poleg vrtov, mnogo zelenja, dreves: orehi, kostanji, murve pa tudi lipa. Brajde - latniki so delale senco pred marsikatero hišo. Zraven hiš so stali hlevi in svinjaki - imenovani prkati.

Na vrhu vseh klancev, na vrhu griča, se je v nebo dvigala cerkev z lepim zvonikom. Tik ob cerkvi je stala velika, bela dvonadstropna stavba, šola, z napisom na tabli Ljudska šola, ki je bila zgrajena med leti 1845 in 1850. Idilika bi bila popolna, če ne bi revščina kukala izza vsakega vogala. Vendar je bilo čutiti polnost življenja na vsakem koraku.

Tedaj je bilo v Jelšanah nekaj nad 400 prebivalcev. Ukvarjali so se s kmetijstvom, predvsem s poljedelstvom in živinorejo, pa tudi z obrtjo. Bilo je nekaj trgovcev, gostilničarjev, čevljarjev, krojačev, mizarjev in kovačev.

Obrtniki so se veliko lažje prebijali skozi življenje, dočim so kmetje s svojim

enostavnim, skromnim orodjem bojevali svoj večni boj za obstoj. Delo na polju je bilo povezano z veliko solidarnostjo in običaji ob košnji, žetvi, mlatenju, ličkanju koruze itd. Po delu so jih razveseljevale "povasije", petje fantov zvečer na vasi, udejstvovanje v kulturno-prosvetnem društvu in plesi ob nedeljah v domačih gostilnah.

Ljudje in vas si še niso dodobra oddahnili od grozot prve svetovne vojne, ki je prinesla razdejanje, glad in neukrotljivo bolezen - "spanijolo". Tla se še niso dobro umirila od grmenja topov in granat in že je bila tu nova nadloga. Tiho, čez noč, so se pojavili v vasi Italijani. Enajstega novembra 1918 je bila uradno končana prva svetovna vojna, dvanajstega novembra istega leta je bila v Ilirski Bistrici že postojanka karabinerjev, v Jelšanah pa okrog dvajsetega novembra. Londonski sporazum iz leta 1915 jim je to omogočil.

Ljudje so z velikim negotovanjem in začudenjem opazovali prihod Italijanov. Kaj takega niso pričakovali. V Jelšanah so imeli karabinerji, bilo jih je 6 - 8, svojo postojanko v zgradbi poleg cerkve, imenovani Posojilnica. Oblečeni so bili v temnoplave uniforme, obrobljene z rdečim našitkom. Vojaki so imeli zelene uniforme, fašisti pa temnozeleno oblačila, črne srajce in kape s črnim cofom. Ob praznikih, tudi cerkvenih, ko je bila procesija, so bili oblečeni v posebne paradne uniforme.

Italijani so občutili odpor domačinov, zato so previdno izbirali taktiko za pridobitev naklonjenosti, kar bi jim omogočilo hitrejšo potujčevanje. Italijanski vojaki so se pojavljali v vasi, ko so imeli vaje. Takrat jih je bila polna vas. S seboj so imeli kuhinjo, spali pa so na senikih, svislih. Z namenom, da se prikupijo ljudem, so jim ponujali svojo hrano. Otroci so tekali domov po latice in dobili porcijo pašte ali riža, kar do takrat niso poznali. To je bila že ena izmed taktik.

Kje naj bi se začelo potujčevanje, če ne prav v šoli?

Šestletna šola, ki je imela napis Ljudska šola, je dobila novo tablo z napisom Scuola elementare. Dvojezični slovensko-italijanski pouk se je v Jelšanah pričel v mesecu aprilu leta 1922, kar dokazuje priloženo spričevalo in dejstvo, da je bilo šolsko leto razdeljeno na pet ocenjevalnih semestrov. V začetku so imeli učenci eno uro italijanščine na dan, nato pa vedno več. Prvi dnevi pouka v italijanskem jeziku so ostali ljudem v zelo neprijetnem spominu.

V razredu je bilo nad 30 otrok, dečkov in deklic, po dva razreda skupaj - kombinirano. Šolski okoliš je tedaj zajemal vasi: Jelšane, Dolenje in Rupa. Otroci so bili oblečeni v pisana oblačila: srajčke, majice, krilca, kratke in dolge hlače z eno naramnico ali dvema, nekateri so bili bosí,

Ljudska šola v Jelšanah, desno ob cerkvi.

drugi v zakrpanih čevljih. Bili so razposajeni, živahni, nemirni.

V razred je stopil italijanski učitelj, ki ni znal niti besedice slovensko. Na delovno mesto so ga premestili iz Južne Italije. Bil je temne polti, plešast, s slamnikom na glavi, oblečen v sivo obleko, ob praznikih pa je imel črno srajco, v rokah pa je imel palico- kraljjo. Namesto da bi učence pozdravil je zavpil: "Silenzio!" Otroci so onemeli. Radovedno so ga opazovali, čuden se jim je zdel ta tujec, še bolj pa njegova beseda. Začeli so se mu smejati.

Učitelj zopet: "Silenzio!" Pričel je na hitro govoriti italijansko. Otroci ga seveda niso razumeli. Nič ni pomagalo, če je govoril hitro ali počasi. Vse, kar je rekel, je povzročalo salve smeha. Učitelj je udaril s palico po mizi. Za hip so se umirili. Nato je zavpil: "Scrivere!" ter jim nekaj narekoval. Otroci so mislili, da se pač morajo skriti. Skrili so se pod šolske klopi. Učitelj je kar obstal. Kaj takega!

Nato je nekaj napisal na tablo in zavpil: "Leggere!" Otroci so mislili, da se morajo poleči. Ubogali so ga in legli na tla. Med smehom so se dvigale glave.

Otroci svojega učitelja niso razumeli. Njegovega imena in priimka tudi niso poznali - nihče jim ga ni predstavil, zato so ga poimenovali Trdoverič.

"Silenzio!" Pričel je mahati s palico in groziti: "Maledetti! Sciavi!" Njegov pogled je bil poln sovraštva. Otroci pa niso mogli od smeha. Najbolj nemirne je postavil v kot, kjer so morali klečati pri tabli. Ta kot je bil stalno zaseden. Ker je bil kot za učiteljevim hrbtom, se je "kaznjeneč" obrnil proti razredu in delal razne grimase, spake in kazal osle. Učitelj je mislil, da se mu bo zmešalo. Pričel jih je kar poprek tepsti s palico. Tako je bilo pri prvi uri italijanščine. Podobno je bilo tudi pri naslednjih.

V slovenskem jeziku so takrat poučevali: učiteljica Terezija Perčič, učitelj Košak in učiteljica Radoš. Še pred njimi je na šoli dolgo, kar 38 let, poučeval Ivan Makarovič.

Veronauk so poučevali v slovenskem jeziku. Petje je bilo slovensko in italijansko. Slovenske pesmi, ki so jih takrat prepevali, so bile: Mrzel veter tebe žene, Mak, mak sredi polja kima, Prvo leto, ko sem služil, Dva oblaka, Stoji učilna zidana. Otroci so te pesmi peli z vsem srcem, da so se tresle šipe na oknih in je odmevalo po vasi.

Na sporedu italijanskih pesmi, ki so jih morali peti je bila obvezna Giovenezza -

la bandiera di tre colori, sei sempra stata la piu bella. Pesem so peli korakajoč v krogu. Učenec, ki je stal izven kroga, je držal v rokah italijansko zastavo. Vsakdo, ki je šel mimo zastave, je moral dvigniti roko v pozdrav. Ko je učitelj pogledal vstran, so dečki kazali zastavi roge in spake. Od leta 1926 je bil pouk samo še v italijanščini. Tudi v uradih je bila slovenščina prepovedana. Le v cerkvi se je v pridigi obdržal slovenski jezik. Italijani so namreč zahtevali tudi pridige v italijanskem jeziku,

**SCUOLE ELEMENTARI DELLA VENEZIA GIULIA
LJUDSKE ŠOLE JULIJSKE BENEČIJE**

Provincia di: Vstria   Distretto politico di: Volosko
 Dažela: Politicni okraj
 No. 45 di matricola   Anno scolastico 1921 - 1922
 St.   matice   Šolsko leto

PAGELLA = SPRIČEVALO

Stemberger Gabriela

di Fojza in Marje   nata 18/3 1914 a Jelšanah
 od Fojza in Marje   rojen dne
 provincia di Vstria   scolaro della V   classe, sezione Jelšanah
 dažela   učencez   razreda, oddelka
 (corso 4) della scuola elementare v Jelšanah di Jelšanah classi del Comune
 tečaj 4. div. razredne ljudske šole   Općine

di   frazione di   riportò nell'anno scolastico suindicato,
      odimek   zaslužil je v gori naznačene,

le seguenti classificazioni:
 mu šolskemu letu šledeče rede:

Bimestri e date rispettive Dvomesecja in zadevni podatki	Prima - Prvi 1/2 - 30/1	Seconda - Drugi 1/2 - 31/2	Terza - Treji 1/2 - 31/3	Quarta - Četiri 1/4 - 31/5	Quinta - Peti 1/6 - 31/6
Condotta - Vedenje	9	9	9	9	9
Diligenza - Pridnost	8	8	8	8	8
Materie obbligatorie - Obvezni predmeti					
Elementare di Istria - Civile - Direzione regola in mestazioni poud	9	9	9	9	9
Lettura - Branje	8	8	8	8	8
Grammatica - Slovnica	7	8	7	7	7
Dittatura - Narekovauja	7	8	7	7	7
Comporre - Sestavki	7	7	7	7	7
Lingua italiana - Italjanski jezik	7	7	7	6	6
Orale - Ustmeno	7	7	7	7	7
Scritta - Pismeno	7	7	7	7	7
Geografia e storia - Zemljepis in zgodov.	7	7	7	7	7
Notioni varie - Različne znanosti					
Disegno - Risanje					
Calligrafia - Lepopisje	7	8	8	8	8
Canto - Petje	8	8	8	8	8
Educazione fisica - Telovadba					
Lavori donneschi - Ženska ročna dela	8	8	8	8	8
Materie facoltative - Neobvezni predmeti					
Religione - Veronauk	8	8	9	9	9
Assenze giustificate - opravilene Odsotnosti non giustif. - neoprav.			1	3	1
Firma del maestro di classe - Podpis razrednega učitelja	<i>Peric</i>	<i>Peric</i>	<i>Peric</i>	<i>Peric</i>	<i>Peric</i>
Firma dei genitori o loro surrogati Podpis staršev ali njihovih surrogatov	<i>Stemberger</i>	<i>Stemberger</i>			
ESITO FINALE - KONČNI USPEH:					
L' alunno viene promosso alla classe, razred			razred		
Učenec je sposoben za			razred		
sezione (corso) con punti			na		
oddelek (tečaj) s točkami			na		
L' alunno non viene promosso in seguito a					
Učenec ni sposoben pelet					
L. S. - M. P.			Jelšanah, il (dne) <u>30/6</u> 1922.		
			Il direttore: - Upravitelj: <i>Peric</i>		

a s tem niso uspeli. Tudi petje v cerkvi je bilo v slovenskem jeziku.

V Jelšanski občini je bil od vsega začetka italijanski župan, imenovan podesta s svojimi italijanskimi uslužbenci, tudi slovenskimi, ki pa so morali govoriti italijansko. Tako je bilo tudi na pošti. Zaradi odpora, kljub obvezni italijanski šoli, naši starši niso hoteli govoriti in pisati v tujem jeziku. Zaradi nerazumevanja tujega jezika je včasih prišlo do komičnih prizorov. Upor do vsiljivega tujca so kazali mladina in starejši ljudje. Predvsem se je to kazalo v petju slovenskih pesmi, zlasti zvečer na vasi, na plesih in zabavah ter v gostilnah. Ob prvem maju so razobesili slovensko zastavo, krivca pa Italijani niso dobili. Italijani so preganjali in lovili skupine, vdirali na plesišča in v gostilne. Večkrat so se srečanja italijanskih vojakov z domačimi fanti končala s pretepi.

Svojevrstni upornik je bil Ivan Saftič - Janko Katinin. V mladih letih je delal v mnogih evropskih državah, kjer se je navzel revolucionarnih pogledov na življenje. Italijanom je nagajal kjer je le mogel. Karabinjerji so ga zasledovali in mu vedno bili za petami. Skrivališče je imel v Mržljaku. V vas je prihajal ob nočnih urah. Tako je bil nekoč v gostilni pri Jerčovih, kamor so pridrveli karabinjerji - bil je namreč izdan. Saftič je bliskovito prevrnil polno mizo pijače proti njim in pobegnil, še prej pa obstrelil karabinjerje. Na njegovu glavo je bila razpisana nagrada. Ko je bil drugič izdan, so karabinjerji poklicali pomoč iz Ilirske Bistrice, vojake - ardite. Saftič se je nahajal v potoku pri Malinu. Vojaki so ga obkolili in pričeli streljati. Saftič se jim je uprl in vračal s strelji. Smrtno je ranil dva karabinjerja. Tudi sam je bil ranjen v koleno.

Čez teden dni so Italijani ponovili akcijo. Tokrat je ubil dva karabinjerja in tudi sam padel pod strelji. To se je zgodilo na na božični večer leta 1919.

Leta 1920, na pustni torek so se fantje in dekleta iz Jelšan osemili in šli "pobirat jajca" v Dolenje. V sprevedu so vodili grbastega in pritlikavega italijanskega

kralja. To je Italijane do kraja razjezilo. Razgnali so udeležence spreveda, Ivana Afriča pa pretepli in ga vrgli za tri mesece v ječo.

V prvih letih italijanske okupacije tudi kulturno-prosvetno društvo Sloga iz Jelšan ni prenehalo z delovanjem. Še bolj je zaživela dejavnost društva. Uprizarjali so igrokaze, prirejali plesne, tombole, družabne večere, tečaje - kljub konfliktom z oblastjo. To je trajalo do leta 1927, ko so morali društvo razpustiti. Člani društva so se namreč uprli preimenovanju društva, ki bi se moralo nanašati samo na italijansko literaturo in časopisje.

Omenim naj še izseljevanje slovenskih učiteljev v Italijo in priseljevanje italijanskih učiteljev.

Na kmete je nova oblast pritisnila z visokimi davki. Ljudje so se morali zadolževati in niso videli izhoda. Začeli so prodajati njive, posestva. Zaradi neznosnih razmer so se začeli ljudje izseljevati v severno in južno Ameriko. Mladi fantje in dekleta, cvet naše vasi, so odšli po svetu. Nekateri so prišli še v slabše razmere in pogoje za življenje. Nikoli se niso vrnil, nikoli ne bomo zvedeli za njihovo trpljenje v tujini.

Potujčevanje je potekalo še naprej načrtno, sistematično, v vseh možnih oblikah. V Jelšanah so Italijani zgradili "azilo", otroški

vrtec, pozneje tudi porodnišnico, imenovano "nido". Ustanovili so organizacijo za dečke "Balilla", za deklice pa "Piccole Italiane". Za pošolsko mladino je bila obvezna organizacija "Giovani Fascisti". Za mladino so ustanavljali klube, imenovane "Dopolavoro".

Na veliko so gradili ceste, utrdbе, vodovode. Hoteli so, da bi bila "njihova" dežela lepa, urejena. V načrtu so imeli tudi gradnjo ceste preko jelšanskih Brd do Trpčan. To bi bila velika bližnjica od Jelšan do Podgore. Toda prehitela jih je vojna in z njo kapitulacija.

Italijani so po petindvajsetih letih odšli od koder so prišli. Po petindvajsetih letih okupacije!

Trdoveriča ni več, tudi tedanjega učenca ni skoraj več med živimi, še šole ni, ki bi nas spominjala na tisti čas. Ostal je le spomin na potujčevanje naših staršev in na njihov veliki odpor in neuničljiv narodni ponos, ki bo za vedno zapisan v zgodovini primorskega ljudstva.

Vasica na gričku je preživela marsikaj - prej in pozneje. Kdove, kaj jo še čaka!? Njena želja je: Samo potujčevanja ne! Ohranimo to zemljo - slovensko!

Cilka Udovič

Poznal sem jih

Britvica

Temačna soba je rahlo zaudarjala po potu in plesni. Pod grobo obdelanimi deskami, ki so pokrivalo tla, je bila klet, jama imenovana, vanjo so nekdaj spravljali krompir in druge poljščine. Sedaj pa že vrsto let v jami ni bilo nič, ostal je le tisti značilni duh. Hladno je bilo v sobi, saj je v kotu tlel ogenjček le v majhnem okroglem železnem štedilničku, bolje rečeno - pečici. Drugega pohištva, razen stare postelje in vegaste omare, ni bilo.

No, če bi bolje pogledali, bi videli, da je kotu stala še ena posteljica in da sta ob tej posteljici klečali dve ženi, mlajša pri nogah, starejša ob vzglavju.

"Svjeta Marija, milosti puna ..., " je polglasno žebrela mlajša, "zač ga ne rišiš, sej je komač zečel živit."

Starejša je le smrkala in si brisala oči v zmečkan robec: "De bi mu sej lahko pomuogle, ma te vrajža vuojška je sjega kriva. Nimci so šli, morda buju pomuogli partizani."

Na postelji je ležal deček, kakih šest let je imel, a bolezen ga je tako zdelala, da je bilo težko reči, koliko je star. Bil je oblečen v obleko svetle barve, roke je stiskal k telescu, rahlo se je tresel. Ob zglavju sta goreli dve sveči.

Deček se je nenadoma kričevito dvignil in z žarečimi, zbeganimi očmi gledal okrog sebe.

Starejša ženska, njegova mati, ga je hitro ogrnila z vojaškim suknjičem, ki ji je bil pri roki, ter ga ostro, a vendar ljubeče opozorila, da ima pljučnico in da bi moral ležati, da ga bo pokrila in še nekaj je zmedeno govorila. Kot da bi jo nenadna dečkova budnost zmedla. Seveda, saj ji je nekdo razložil, da naj ne pričakuje drugega, kot miren fantov odhod s tega sveta.

"Kadi sam? Zač goriju sviče?" Je še vedno s široko odprtimi očmi spraševal mali bolnik.

Nenadoma je stegnil roko in s šibkim glasom zakričal:

"Dajte mi onu britvico!"

Mati in mlajša ženska, fantova sestra, sta pogledali v smeri iztegnjenega prstka, vendar je bila tam le zakajena in prašna stena, o kakem nožiču - britvici pa ni bilo ne duha, ne sluha. Kaj sedaj, sta se nemo spogledali. Fantova nenavadna želja je bila zanju uganka, a slutili sta, da bi ta lahko malemu pomagala, če ga že ne bi rešila. Tudi o takih stvareh so včasih govorili ob večerih na starem Jelcinem ognjišču. Misli sta jima begale sem ter tja z eno samo željo, kje bi našli britvico.

"Dragič Mišičov jo ima!" sta skoraj soglasno vzkliknili.

Ko so malemu prinesli britvico, jo je stisnil v ročico, nekaj časa hvaležno gledal mamo in sestro, nato pa trdno zaspal. Okreval je, kmalu so se mu vrnile moči, belo oblekico, ki so mu jo v naglici sešili za zadnjo pot, je še nosil, dokler ni skorajda čisto razpadla, o britvici pa se ne ve nič določenega. Morda jo je vrnil, saj je tudi Dragič jokal za njo, morda jo je zadržal in zgubil, morda pa še vedno leži nekje v jami, ki so jo kmalu po tistem zasuli. Kdo ve?

Šola

Dandanašnji otroci radi hodijo v šolo, no skorajda vsi. Lepo jim je, učijo se, igrajo, imajo malico in kosilo, knjige in zvezke in še in še.

Tudi ko so malega Franeta, kot so ga klicali, kar ga je jezilo skoraj tako, kot takrat ko so mu rekli Fijo - zakaj tako ime, je dolga zgodba, ki jo bom povedal kdaj drugič - peljali v šolo, je bil kar dobre volje. A kaj, ko so v razredu poleg nekaj prvošolčkov sedeli tudi skoraj odrasli fantje, ki jim je vojna preprečila šolanje. Nekateri so imeli celo bajonete skrite za pasom, pa kdo ve kaj še. O kakem redu ni bilo govora, vsaj v začetku ne. V razred je prišel učitelj, oblečen v nekakšno vojaško uniformo. Takoj so opazili, da nima leve roke. Prazen rokav je opletal ob telesu. V

desni pa je držal čudno paličico, ki je imela na debelejšem koncu zanko, na tanjšem pa malo bunkico. Mnogo pozneje so učenci zvedeli, da se tej paličici pravi bikovec in da se z njo poganja konje med ježo.

Učitelja je zanimalo, ko je kar hitro z nekaj dobro merjenimi božanji s paličico umiril razgrajče, zakaj tako dolgo ni bilo Franeta v šolo. Da je bil bolan, so povedala dekleta iz prve klopi. Pouk se je nadaljeval. Učitelj je razdelil zvezke, ki jih je hranil v omari, saj bi jih doma paglavci samo zapacali, starejši pa bi trgali iz njih liste in si zavijali cigarete. On da to vse dobro ve. Na tablo je zapisal račun: $2 + 3 =$

Učenci so račun prepisali in začeli reševati. Frane ni vedel, kaj pomenijo kljuka na tabli, a jih je vseeno poskušal čim lepše prerisati v zvezek. To mu je nekako uspelo, a nadaljevati ni znal. Vedel je, da mora za tistima dvema črticama priti še ena kljuka ali številka. Skrivoma je pokukal k sosedu Tonetu, ki pa je z levico skrbno skrival, da ni mogel niti slučajno videti znaka. Malce se je privzdignil, Tone je roko dvignil še višje, takrat pa je po zraku švisnil učiteljev korobač in Frane se je ovedel šele čez nekaj dolgih, dolgih trenutkov. Da je izgubil zavest, so govorili, kaj je to, pa ni razumel.

Drugi dan ni šel v šolo. Do šole ja, notri pa ne, zmuznil se je za cerkev in dalje v gozd. Tako tudi naslednji dan. Vendar pa ta skrivnost ni ostala dolgo skrita. Mati jo je razvozlala s pomočjo učitelja, zjutraj prijela Franeta za roko, v drugi stisnila palico in z iztepanjem hlač pomagala šolarju do šole. Seveda ni šlo vse tako gladko, kot je opisano, zato sta pouk nekoliko zamudila. Mati ga je pripeljala do vrat ter ga še vsega objokanega porinila v razred. Še dobro, da je učenci in učitelj niso videli. To bi bila šele sramota za Franeta.

"Kaj je, zakaj jokaš?" je zanimalo učitelja.

"V šolo me niso pustili, pa sem jim ušel," je hitro odgovoril Frane in si z rokavom obrisal solze in vse tisto, kar se je nabralo pod nosom.

Franč Gombač alias Frane Petrov

Strici so mi povedali

Na obrobju brkinskih gričev leži prijetna vasica Smrje. Zametki te vasice segajo daleč nazaj, morda celo v obdobje starega Rima. Vsekakor so to prva leta našega štetja. Vas je dolga. Po sredini vasi vodi cesta; nekdanj je bila to pot ali kolovoz. Hiše se vrste na obeh straneh ceste. Na sredi vasi, blizu starodavne cerkve, je nekoč stala gostilna. Cerkev je bila večkrat obnovljena in je še danes lepo vzdrževana. Posvečena je sv. Janezu Krstniku. Oltar krasi slika Krst v Jordanu. Cerkev ima še znameniti baročni zvonik in obzidje. Vaščani so že od nekdanj precej hrupni, govorijo glasno, predvsem moški - kot bi se med seboj kregali. A ni res! To je njihova folklor, njihova posebnost - to moramo spoštovati. Če koga kaj žuli, pove to na glas, iz oči v oči. V tej vasi ne poznajo zamere. Vsi držijo skupaj in drug drugemu nesebično pomagajo. Da, taki so Smrjani! To dedujejo iz roda v rod.

Pred natanko sto leti je v to vasico prišla iz Brc mlada nevesta. To je bila moja stara mama, Helena po imenu. Ljena so jo klicali. Malo je govorila. Z nikomer se ni družila, saj ni imela nikoli dovolj časa. Vedno je hitela in delala. Moj stari ate Janez, kmet in čevljar, je bil zelo blage narave. Z ženo Heleno sta živela v skromni, s slamo kriti hišici, ki je stala v zavetju za Bregom. V kuhinji je bilo veliko zidano ognjišče. Dve sobani sta bili poslikani z velikimi rožami. Hišica je premogla še manjšo sobo in hram. Ob hišici sta bila štal in svinjak, nad štal pa seveda senik. Le ta je bil tako imenitno zgrajen, da so lahko vanj potisnili poln voz sena. To je bilo zadaj za hišo. Pred hišo je bilo dvorišče, prekrito s "škrjlami". Tik ob hiši je še danes vodnjak (štirna) in grm hermeline ("ranjenka"). Na vrtu za hišo je bilo veliko raznega sadnega drevja. Najbolj zanimiva so bila "ivanska" jabolka in velika hruška - ovsenka. Že junija so bila ta jabolka zrela, ob istem času pa so iz bogate krošnje padale tudi male, sladke rumene hruškice. To je bil raj za otroke. Nikoli ni bilo nobene hruške na tleh, otroci so vse sproti pojedli. Vrtnarjevi so imeli majhno kmetijo, tri kravice in prašiča. Poleti so

delali na kmetiji, pozimi pa se je stari ate ukvarjal s čevljarstvom.

V nekaj letih se jim je rodilo sedem otrok - šest sinov in hčerkica. Otroci so hitro rastle, pazili drug drugega, se igrali in jokali. Starejši otroci so kmalu morali pomagati staršem. Očeta se niso bali, a zato toliko bolj mame. Mama je bila zelo stroga in je otroke kaznovala za vsako lumparijo, ki so jo ušpčili.

V vasi je bilo v tistih časih zelo veliko rojstev. Veliko otrok je tudi kmalu pomrlo. Starejših ljudi ni bilo veliko. Tja po štiridesetem letu starosti so počasi shirali in umrli. Jetika je pobrala veliko starih in mladih ljudi.

Najlepše je bilo na vasi ob večerih.

Otročad se je zbrala na cerkvenem obzidju, pod obzidjem pa so se pletle nežne vezi med mladimi, ki se podnevi niso smeli družiti. Tedaj, v mraku, pa so spregovorile samo oči, tu pa tam je dekletu rdečica spreletela obraz. To je bilo vse! To je trajalo dokler ni zvon odzvonil zdravamarijo. Ko je zvon utihnil je bila mladina že doma. Skoraj vsak zvečer so imeli po hišah za večerjo "krompir v zelnici", ki so ga poleti zabelili z ocvirki, pozimi pa je vsakemu pripadal še lonček mleka. Revščina in smrt sta gospodarila po vasi. Kljub temu pa so bili otroci in starejši ljudje vedno vedro razpoloženi, nasmejani in iskrivega duha.

Po letu 1912 so se gmotne razmere naših ljudi močno poslabšale. Tedanja država, Avstrija, je potrebovala veliko denarja. Le kdo naj bi ga dal? Seveda, kmet! Davki so zelo narastle. Kmetje so prodali kravo ali dve, da so lahko redno plačevali davke. Kajti dolga niso trpeli, zadolževanje se ni spodobilo in si ga niso dovolili. Država je pričela pobirati hrano, predvsem pšenico, koruzo in mast. Kmetje so si odtegovali od ust, stradali so in molili za boljše čase.

Tedaj je vsakdo, mladenič ali dekle, ki je zbral nekaj denarja, odšel v Ameriko -

severno ali južno. Vseeno kam, samo da ni ostal doma v breme in da bi preživel. Amerika, Amerika, to je bil sen, to je bila največja želja vsakega mladega človeka. Amerika, tam zaslužiš, si pomagaš in še domov pošlješ, da ti dacar ne proda domačije.

Moj stric mi je dejal:

"Veš, od stradanja smo bili slepi in nismo vedeli, kam se podajamo. Želeli smo zamenjati en jarem za drugega. Z vsem srcem smo želeli zapustiti rodno vas, najlepšo vas na svetu. Sploh nismo vedeli kje je ta obljubljena dežela. Z Ameriko smo bili prav obsedeni. Ob belem dnevu, z odprtimi očmi smo sanjali o Indiji Koromandiji, kjer je vsega na pretek. Nekega pomladnega dne sem skozi okno zagledal nalomnjeno jablanovo vejico. Bila je polna belih cvetov. Duša je zaihtela! Bogve, če ima Amerika nekaj, kar je enakovredno tej jablani? Kako zapustiti starše, gričke, dolinice, ograje, latnike pred domovi? To napako smo storili in plačali. Vse smo plačali do zadnjega, ampak cena je bila zelo visoka. Doma sem preživel še prvo svetovno vojno. Ko se je začela vojna mi je bilo štirinajst let. Vojna je bila že takoj v začetku huda in silovita. Tudi iz naše vasi so mladi, močni in zdravi fantje odhajali na vojsko - eni na soško fronto, drugi na Galicijo. Kmalu se je cela vas odela v črnino. Veliko mladih fantov je v vojni padlo. Doma je bila beda. Z očetom sva čevljarila. Hodila sva od hiše do hiše in krpala stare čevlje. Ljudje niso imeli denarja. Nekaj malega so nam plačali s hrano. Takrat je bila hrana dragocenejša kot denar."

Takih podrobnosti o prvi svetovni vojni nisem nikjer zasledila. Stric Janez pa mi je povedal še to:

"Veš, ta vojna je bila eno samo prekletstvo. Prvo leto vojne je toča tik pred žetvijo razbila vse poljske pridelke. Za ljudi ni bilo hrane, za živali ni bilo krme. Prašiče smo zaklali, meso pa posušili in hranili za najnujnejše potrebe. Edino krave smo lahko

prehranili, ker je pognala otava. Na jesen je bilo veliko dežja, otavo smo sušili kar na grabljah. Kopali in pobirali smo krompir, a ga je bilo malo in še majhen je bil. Drugo leto vojne je bila strahovita suša. Trta pred hišo se je kar posušila. Za ljudi in živali ni bilo hrane. Tretje leto vojne je bilo veliko dežja. Pridelek je šel po zlu, saj je vse zgnilo že v zemlji. Četrto leto vojne bi verjetno kaj zraslo, a nismo imeli semen. V glavnem smo se preživljali s sadjem - poleti s svežim, pozimi s suhim. Za krmiljenje živine smo imeli precej otrobov. Ob tem smo le nekako preživeli. Mama so nam iz teh otrobov pekli kruh. Ko so šli otrobi proti koncu, sem videl, da so mama na skrito dali v testo pest pepela iz ognjišča. Drugi dan so ate zopet zaslužili nekaj otrobov. Nikoli več nismo jedli tako dobrega kruha. Po štirih letih strahovitega trpljenja in smrti je bilo konec morije. Vračali so se ranjenci, pohabljeni in starci. V vojsko so odšli kot mladeniči, po štirih

Rapalski pogodbi, pa je naše kraje zasedla Italija. To je bila boleča zamenjava. Čeprav sem imel osemnajst let, sem takoj spoznal, da prihajajo težki časi. Najprej so Italijani prepovedali slovensko petje za vasjo. Dotlej smo se ob večerih zbirali na našem Bregu, na najvišji točki in prepevali. Mi Smrjani smo peli imenitne pesmi. Navadno smo mi prvi zapeli, nato pa še Šembijci, Podtabrci, Ratovci, Kilovčani, Premci, Čeljani in Pregarci. Ko je pihala burja smo slišali celo pesem iz Šilentabora. Sedaj so nam vzeli še to veselje. To, kar je bilo samo naše. Le komu smo bili v napoto. Saj smo prepevali le ob večerih, po končanem delu. A zakon je zakon. Če ga ne spoštujete te obdolžijo in zaprejo. In prav to se je zgodilo. Peli smo Oj ta soldaški boben, ko so karabinerji planili na nas. Hoteli so nas premlatiti, a so potegnili krajši konec. Vsakdo izmed nas je položil svojega nasprotnika na tla in nato smo jih odnesli kake tri kilometre v njihovo kasarno.

plula ladja in zibala moje sanje o lepšem, svobodnem in poštenem življenju. Iz naše vasi nas je odšlo sedem fantov. Vedno smo se skupaj tiščali; bali smo se, da se izgubimo. Nikoli nisem videl toliko ljudi na kupu. Niti na naših shodih ne. Končno je ladja pristala v južni Ameriki - v Argentini. Kaj kmalu smo ugotovili, da to ni tista Amerika o kateri smo sanjali in za katero smo plačali lepe denarce. Sanje so odplavale tja odkoder smo prišli.

Začela se je brezupna kalvarija! V mojem srcu je bila edina svetla lučka, ko sem pomislil na Lužarjevo najmlajšo hčer. Bila sva si v besedi."

Po triinšestdesetih letih je moj stric Janez s svojo družino prišel na obisk v "stari kraj". Tedaj mu je bilo dvainosemdeset let. Bil je izčrpan in bolan, a premožen. V duši pa je gorelo neizpolnjeno hrepenenje in bolečina. Ko sva bila skupaj, mi je pripovedoval o bedi in blišču, ki ga je okusil v daljnem svetu. Ko je pripovedoval o težkem in mučnem življenju, o hrepenenju po domačem ognjišču, se je razživel, se pomladil in vse na novo podoživljal. Vse življenje je nosil v sebi, a ga doslej ni imel komu povedati. Nadaljeval je:

"Veš, ko smo pristali v Argentini, smo imeli občutek, da smo padli iz neba. Ničesar nismo razumeli, tudi drugi ne nas. Zatekli smo se v neko zamazano beznico. Vrgli so nas ven, ker nismo znali naročiti večerje in vprašati za prenočišče. Prenočili smo zunaj - lačni, žejni, utrujeni in žalostni. Takega sprejema res nismo pričakovali! Mi, Smrjani!

Drugi dan se nam je ponudil prevajalec. Drago smo ga plačali, a važno je, da nismo umrli zaradi neznanja. Ugotovili smo, da je tu mizerija 'tavžentkrat' večja kot doma. Le kaj iščemo tukaj? Kaj bo z nami? Zagrabilo nas je malodušje. V mestu smo dolgo iskali delo. Končno so nas natovorili na star kamion in nas odpeljali v neznano. Tri dni smo se cijazili. Najprej po neki blatni, ozki poti, nato pa kar tako, med drevjem. Ko se je kamion zaustavil, smo morali razložiti gozdarsko orodje, precej velike žeblje in nekaj hrane. Nihče nam ni

Stric Janez po dvainšestdesetih letih spet doma

letih fronte so postali starci. Brez zob, brez las, brez življenja, ki se je izteklo od samega trpljenja in strahu. To so bila telesa brez duše. Duša je ostala na fronti, pri prijateljih.

Do konca prve svetovne vojne je bila naša zaščitnica Avstrija, ki je pri nas vladala kakih petsto let. Naš narod se je nekako privadil na to okupacijo. Ohranili smo vsaj jezik in svojo kulturo. Po končani vojni, po

Komandant nas je zadržal čez noč in zasliševal. Ker smo jih pretepane prinesli domov, smo bili deležni le denarne kazni. Ta denar smo nekako s skupnimu močmi zbrali in se odkupili ter - utihnili. Tedaj sem uvidel, da ni druge rešitve kot pot v Ameriko.

Mama so postrgali vse kar se je dalo, še sposodili so si nekaj denarja. Star dvajset let sem odšel v neznano. Tri tedne in pol je

ukazal kaj naj delamo. Kamion je odpeljal, mi smo ostali. Okrog petdeset nas je bilo - sami mladi in močni. Smrjani smo se držali skupaj. Tudi drugi so bili v skupinah - vsak je bil pri svojih. V vsaki skupini so govorili drugače. Mi smo prvi začeli zbijati skupaj nekaj, kar naj bi bila baraka za prenočišče. Drugi so nas posnemali. Počasi je nastalo neurejeno gozdarsko naselje.

Začeli smo čistiti gozd, pravzaprav je bil to pragozd. Debele hlode smo nakladali na ogromne kupe, vse drugo smo očistili in požgali. V začetku nam je delo šlo počasi od rok, pozneje pa smo se mu privadili. Steklo je samo od sebe, brez ukazov in besedovanja. Dnevno smo delali po štirinajst ur, deset ur smo počivali. V naši baraki nas je bilo dvajset - Smrjani, Šembijci, iz Sodražice ter Loškega Potoka in iz Nabrežine. Čez osem dni so se s kamionom pripeljali gospodarji, ki so si ogledali opravljeno delo in nam razdelili plače. Tudi hrano so nam pripeljali, a smo jo morali zelo drago plačati. Bili smo razočarani, ker nam je od plače zelo malo ostalo.

Dajalo nas je strašno domotožje. 'Domu!', se je ponoči slišal vzdih. Podnevi o tem nismo govorili. Zavedali pa smo se, da moramo čimprej zaslužiti vsaj toliko, da se vkrcamo na najcenejšo ladjo, ki bi nas odpeljala proti domu. Svojo domovino sem ljubil bolj kot karkoli na svetu. Bolj kot lastno življenje. Ljubil do obupne bolečine. Kdor tega ne preizkusi, ne more razumeti!

Vsak teden smo redno prejeli plačo. Pripeljali so nam hrano in veliko pijače - vse po zelo dragi ceni. Plačati smo morali vnaprej. Pijača! To je bilo za nas pogubljenje. Denarja nismo mogli zbrati, da bi vsaj eden odšel domov in počasi še ostale spravil domov. Pijača nam je vse požrla. Načela nam je denar, moč in mladost.

Po dveh letih dela in obupa sem prejel od doma pismo. Mama so pisali, da je doma življenje težko, ves zaslužek poberejo davki. Vse je zelo drago. Ate so nekam slabega zdravja. Veliko fantov je pri vojaki. Otroci obiskujejo italijansko šolo.

Sploh se ne sme govoriti po naše. Pepi je pri vojaki, Lenčka se je poročila. Rude, Tonček in Lojzek pomagajo na polju in pri blagu, pa v šolo hodijo, kjer morajo govoriti po njihovo. 'Sama sreča, da si pravočasno odšel na boljše. K tebi prihaja še tvoj brat Frane. Če bosta skupaj, vama bo lažje,' je še dodala.

V dvajsetih letih so si mladi fantje omislili kolesa. Ob nedeljah so se podali v Opatijo, od tam je tudi pričujoči posnetek. Na sliki: Pepe Mršnik iz Smrij in Alojz Renko iz Brc, v Opatiji leta 1924.

Čprav sem zelo hrepenel po domu, sem bil vesel, da prihaja k meni še brat. V baraki smo večkrat družno prebirali pisma, ki so odslej redno prihajala. Pisem nismo brali samo enkrat, naročili smo si pijače in še ponovno brali in brali. Besede so vedno bolj žgale. Najprej smo se razjokali, potem pa se veliko pogovarjali in - pili. Da, tudi zavriskali. Nekdo je vzkliknil: 'Živijo Slovenci!' Zopet smo vriskali, si obrisali solze in peli, včasih do belega dne. Pijana pamet je pela, srce se je stisnilo in jokalo.

In prišel je srečen dan, ko mi je sam ljubi Bogec prinesel mojega dragega brata Franeta. Lepo smo ga sprejeli, tu sredi pragozda, v Argentini. Pogovarjali smo se celo noč. Frane je takoj doumel kam je prišel. Spočetka to noč nismo pili. Imeli

smo preveč važne pogovore in pripravljali načrte za boljše življenje.

Med drugim nam je Frane povedal, da je ta mlajša Lužarjeva umrla in da je imela lep pogreb. Umrla naj bi od žalosti. Zadelo me je kot strela z jasnega. Od kakšne žalosti neki? Od žalosti se ne umira. Od žalosti se trpi! Kot v pekl. Če bi kdaj kdo umrl od žalosti, bi to gotovo bil jaz! Tedaj sem zaklical: 'Pijače za vse! Jaz plačam!' Napil sem se do onemoglosti, zavedajoč se, da ne bom nikoli več videl ne Štefanke, ne mame in ne Smerij. Zame je vse končano. Frane me je spravil spat. Drugi dan sem delal kot vol. Glava me je bolela, nič nisem govoril. Tudi Frane ni silil vame, le vodo mi je ponujal.

Število gozdnih delavcev je naraslo na dvesto. Slovenci smo bili daleč najboljši delavci. Z nikomer se nismo družili, saj nas tudi niso marali. Edino s skupino Slovakov smo bili prijatelji. Z njimi smo delili vse slabo, saj dobrega ni bilo. Izjema je bil dan, ko smo prejeli plačo. To je bil dan žalovanja po izgubljeni zeleni domovini, dan, ki je končal v pijanem opoju.

V tem pekl sem delal štiri leta. Tedaj je brat Frane odločil in razsodil, da me mora ločiti od pijače. Ker je premalo denarja za povratek domov, sva kupila eno karto za severno Ameriko in prisilil me je, da sem prvi odšel sreči naproti. Prišel sem v pravo Ameriko. Ničesar nisem znal, razen svojega lepega slovenskega jezika. V Argentini se nisem ničesar naučil, le pijača mi je začela zelo ugajati. V Ameriki pa je bilo uživanje alkohola prepovedano - zaradi prohibicije. Tedaj sem uvidel, zakaj me je Frane prisilil, da sem prvi šel iz pekla, ki ga nikoli ne bom pozabil.

Na policijski postaji sem ob pomoči prevajalca razložil zakaj in po kaj sem prišel. Policist me je odpeljal v predel Clevelanda, kjer je bilo veliko Slovencev. Dali so me v nekakšen geto. Redno sem prejemal hrano in imel prenočišče. Vse zastonj! Čez nekaj dni so me poklicali na upravo pribežališča. Dobil sem delovno vizo in ponudili so mi delo.

Povedali so mi, da je to delo težko, a se pri tem dobro zasluži. 'Prav po to sem prišel!' sem jim veselo odgovoril. Delo sem dobil v 'Kolngmajni', v rudniku. Želel sem si čimprej zaslužiti toliko denarja, da lahko kupim karto za brata Franeta. Delo mi je ugajalo. Spustili so nas globoko pod zemljo. V duši mi je bilo lepo, počutil sem se kot v nekakšnih vicah. Zelo mi je prijala ta pokora. Zavedal sem se, da sem v Argentini veliko denarja zapravil za pijačo, namesto da bi ga pošiljal domov. Tudi Štefanki bi bil moral kaj pisati in ji poslati. Zvedel pa sem, da je umrla zaradi jetike. Sedaj sem bil sam. Le Franeta bi moral čimprej spraviti k sebi. Le za to sem še živel! Pridno sem delal in nič zapravljal. Molil sem, da mi Bog odpusti velike grehe. Tisočkrat na dan sem v vicah preklinjal pijačo. Zaobljubil sem se, da se pijače več ne dotaknem in rotil Štefanko v nebesih, da mi pri tem pomaga."

Nadaljevanje prihodnjič

Nada Žnidaršič

Smeškotov kotiček

Prekratko

Črnogorec se ogleduje v ogledalu.

"Vidi, vidi, da su mi brkovi samo dva centimetra duži, bio bi ka Kraljević Marko!"

Še naprej se ogleduje in pravi:

"Vidi, vidi, da su mi ramena za samo dva centimetra šira, bio bi ka Car Lazar!"

Žena, ki vse to gleda pa pripomni:

"A da ti je ona stvar za samo dva centimetra kraća, bio bi ka Carica Milica!"

Volitve

Zakaj na zadnjih volitvah Črnogorci niso izvolili Momirja Bulatovića za predsednika?

Ker je Črnogorcem obljubil 30.000 novih delovnih mest!

Novodobni in starodobni

Se srečata novodobni in starodobni Slovenec.

Starodobni pravi:

"Mi, koroški Slovenci smo se 30 let borili za svojo samostojnost in smo dosegli to, kar smo hoteli!"

Novodobni Slovenec pa mu odvrne:

"Jel, bolan, al kako vama je to uspelo?"

Ribniška

Pride Ribničan v Ljubljano v tistih časih, ko so gradili nebotičnik. Pa vpraša šefa gradbinca:

"Kaj pa bo to?"

Le-ta mu odgovori:

"To bo pa za ribniške norce!"

Ribničan se znajde in reče:

"Saj sem vedel, da bo za ljubljanske premajhen!"

Nesporazum

Vpraša fant punco:

"Ali si že imela kdaj kakega fanta?"

Punca mu odgovori:

"Ne fanta, punčko!"

Doma

Mož reče ženi:

"Če me kdo kliče po telefonu, reci, da me ni doma!"

Telefon zazvoni, žena se javi in reče:

"Mož je doma!"

Mož sliši pa reče:

"Ali ti nisem naročil da rečeš, da me ni doma?"

Žena odgovori:

"Saj ni bil telefon za tebe!"

Številna družina

Pri neki družini je bilo enajst otrok. Pa so starša vprašali kako to. Pa reče oče:

"Živimo čisto blizu železniske postaje.

Zgodaj zjutraj naju zbudi vlak. Nato se pa ne spleča zaspati, za vstati je pa tudi prezgodaj..."

Kotiček za križankarje

Za nagradne križanke v šesti številki smo prejeli precej rešitev, a žal le eno pravilno. Največ napak je bilo v anagramni izpolnjevalki pri anagramu BORAT - TABOR. Nagrado v višini 3000 SIT je tako prejela Alda Majdevac iz Ilirske Bistrice.

Tudi tokrat razpisujemo tri nagrade. Med reševalce, ki bodo pravilno rešili križanke, bomo razdelili tri nagrade. Reševalci naj fotokopije (lahko pa na list papirja napišejo rešitve oziroma zahtevana vodoravna gesla za vsako križanko) v kuverti pošljejo na Uredništvo Jesenskih listov, Društvo upokojencev, Bazoviška c. 28, 6250 Ilirska Bistrica.

Dimitrij Grlj

Zlogovnica

1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									

A - CI - CI - ČRE - DEL - DLAR - GAR - HAR - HO - JA - JA - JI - KA - KAVST - KO - KRA - LA - LJE - LO - MAR - MO - NE - NI - PE - PE - PHI - PHI - ŠKO - ŠKR - TLI - TRA - TRE - VIČ - VO - ZA.

Iz zgornjih zlogov sestavite osem besed, ki jih zahtevajo opisi. Številke v oklepajih povedo, katere črke je treba vzeti iz besed in jih prenesti v stolpce na levi, kjer dobite navpično navzdol neko misel.

1. množično uničenje ljudi, navadno s sežigom (5, 3, 9, 1, 8, 6), 2. drevo z dolgopecljatimi, skoraj okroglimi listi (10, 8, 3, 2, 1, 4), 3. slovenski režiser - Črt (4, 1, 5, 6, 3, 7), 4. pojav, da kaka snov prodira v drugo snov (7, 1, 10, 3, 6, 2), 5. razred maločlenarjev, ki rijejo po morskem dnu (2, 8, 10, 13, 1, 7), 6. mesto v Pennsylvaniji, ZDA (2, 3, 1, 9, 7, 4), 7. v srbskem okolju pravljica oseba, ki predstavlja moč in pravičnost - dve besedi (7, 5, 2, 12, 1, 8), 8. akordična spremljava melodije (2, 9, 7, 5, 8, 10).

Magična kvadrata - dvojčka

Vsako besedo vpišite vodoravno in navpično. Opisi so za oba lika pomešani med seboj.

1. zelo majhna količina - sveto olje, 2. ohlapen moški površnik - nekdanji predsednik ZDA (Ronald), 3. slovenska atletinja (Anja) - priprava, namenjena otrokom za igranje, 4. mesto ob reki Jenisej - iskalec, izpiralec zlata, 5. slovenski umetnostni zgodovinar (Izidor, 1886-1958) - vrsta trte iz okolice mesta v jugovzhodni Španiji, 6. športna vetrovka - indonezijska tiskovna agencija.

1	2	3	4	5	6
2					
3					
4					
5					
6					

1	2	3	4	5	6
2					
3					
4					
5					
6					

Križanka

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13						14					
15					16	17			18		
19				20				21			
22			23		24		25				
			26		27						
	28	29					30		31	32	33
34					35		36		37		
38				39				40			
41			42				43	44			
45							46				

Vodoravno: 1. karizmatični poslanec boga, videc in oznanjevalec njegove volje, 7. potrebno število glasovalcev, 13. navojnica, 14. moralno, značajsko pozitivna lastnost, 15. predmolilec v mošeji, 16. luknjač, 18. moško ime, 19. slovenski igralec (Ivo), 20. konflikt, 21. afriška jezikovna in plemenska skupnost, 22. makedonski politik (Stojan), 24. kratko bodalce, 26. egiptovska vas pri Memfisu, "mesto mrtvih", 28. vrsta embalaže, 30. indijski pisatelj (Mulik Radž), 34. reklamni namenjena enota televizijskega programa, 35. generalni sekretar ZN (Kofi), 37. dvojica, 38. bivši minister za turizem (Ingo), 39. človek z velikimi očmi, 40. nevarna, nekrozna razjeda lic ali drugih delov telesa, 41. pritok Tibere, 43. načelek, 45. del okrovja pri motorjih z notranjim izgorevanjem, 46. mostovž, pomol.

Navpično: 1. močvirska ptica, 2. ime ameriško-angleškega režiserja Polanskega, 3. volovska antilopa, 4. bajeslovni ustanovitelj Rima, 5. gora v Švici, 6. vrsta ribe (zast.), 7. glasbeni interval dveh in pol tonov, 8. lončena posoda, 9. medica, 10. avstrijski pesnik (Rainer Maria, 1875-1926), 11. grški katolik, 12. nemški pisatelj (Thomas), 17. pokrajina v Italiji, 20. gost na svatbi, 21. prelaz na Velebitu, 23. bodeč plevel, 25. Perzija, 27. plačan navijač, 28. družabna igra na črtah s kamenčki ali fižolom, 29. začetnik poštne znamke (Lovrenc, 1804-1879), 31. breznožec, 32. namera, 33. gledališka igra, 34. Foersterjeva zborovska skladba za moški zbor, 36. švicarski pianist madžarskega rodu (Geza), 39. neimenovana oseba, 40. nadzemni del repe, krompirja ali korenja, 42. latinski veznik, 44. italijanski spolnik.

Pesmi Ljudmile Kreševič

Oporoka

V praznini prostora
osamljen stojim,
svetloba pojemlje,
utonil bo svit.

Ne pusti me v mraku,
izgubil bom sled -
do stopinje mi dane,
tam bom objet.

Želim dohiteti
ljubezni pomlad -
zajeti izgubljeni
davni mi čas.

Potepuh

Popotnik brez strehe
brez kruha ...
smeji se drhal -
glej, potepuha.

Skuštrane lase,
iskreč pogled -
kje prag je moj -
ne vem za sled.

Tavam brez cilja, brez upa ...
v praznini se ustavi pogled;
o! morebit tu je
moj svet.

Iz dna zaklad bom vzel
teptanje pravice, teptanje moči -
žrtve - ljubezen
tu naj živi.

Babičini nasveti

Beli kis, ki ga uporabimo skupaj s soljo, odstrani vse madeže; razredčen z vodo pa poživi barve.

Brušeni ali vrezani vzorec na kristalnih predmetih bomo najlepše očistili z namiljenim malim čopičem za britje.

Poizkusite kuhati grah v stroku, ne da bi ga predhodno luščili. Med kuhanjem se bo grah sam odluščil in strok bo priplaval na površje. Prihranili smo si precej dela pa še grah bo okusnejši.

Želite povečati količino masla? Da bi dobili 1 kg vzamete 500 g masla in mu počasi primešate 2 kozarca mleka v prahu, postavite v posodo in nato v hladilnik.

Steblo cvetače boste skuhalo v istem času kot cvet, če ga boste križem zarezali po celi dolžini stebela.

Kako skuhamo trdo kuhano jajce? Ne smejte se, vedno se lahko česa naučimo! Jajca položimo v posodo, jih prelijemo z mrzlo vodo, kateri smo dodali malo kisa ali soli in damo kuhati. Kis bo preprečil, da bi iztekel beljak v primeru, da jajce med kuhanjem počí. Ko voda zavre, odstranite posodo z ognja, pokrijte in pustite stati 15 minut. Odljite vodo. Nato posodo potresite, da se jajca natolčejo in postavite pod mrzlo tekočo vodo. Hladna jajca olupimo..

Ste vedeli, da je skodelica toplega ječmenovega napitka pred spanjem okusen in aktiven diuretik? Poizkusite!

Strok česna, drobno narezan popijte zjutraj na tešče, ne da bi ga grizli. Vaša koža bo po postala mehkejša in bleščeča, pa tudi vaše počutje bo veliko boljše. Je odličen diuretik.

Vam krvavijo dlesni? Sperite jih večkrat z vodo, ki ste ji dodali sok ene limone. Dlesni se bodo zelo hitro utrdile.

Zelo lepo boste očistili preprogo, če jo boste posuli z grobo morsko soljo in pustile tako stati 24 ur. Naslednji dan jo močno skrtačite in preproga bo kot nova.

Ste hripavi ali vas muči bronhitis? Odlično vam bo pomagal korenčkov sok ali voda v kateri ste kuhali korenje, zaslanjena z medom.

Ne odvrzite mleko, ki se je skisalo. Z njim zelo lepo očistite srebrnino.

Ste vedeli, da grapefruit, če ga pojemo na tešče povzroči apetit, če ga pa pojemo po obroku, nam pomaga pri prebavi?

Želite ponuditi svojim gostom posebno pijačo? Skuhajte dobro, močno kavo, nalijte jo v posodo za led in predhodno zamrznite. Gostom nato ponudite vodko, ki jo servirate s kavnimi ledenimi kockami.

Vaši lasje bodo temnejši in svetleči, če jih boste po pranju splaknili z vodo, v kateri ste kuhali kostanj.

Vam je ostalo morda nekaj dateljevih sadežev? Posadite jih v cvetlični lonec in vsakih 10 dni zalijte. V 6 - 7 mesecih boste imeli prekrasno okrasno palmo, ki vam bo še leta zaljšala stanovanje.

Ostale so vam praznične sladice. Narežite jih na 1 cm debele rezine, naložite v model v plasteh, ki ste jih vsakokrat poškopili z rumom. Preljite s čokoladnim pudingom in postavite v hladilnik, dokler se puding popolnoma ne strdi. Poljubno okrasite s stepeno smetano.

Proti kašlju: 2 rezini jabolka, 1 rožič, ščep kamiličnih cvetov in 2 suhi figi prelijte z vodo in pustite, da zavre. Kuhajte še 5 minut. Precedite in sladkajte. Popijte še vroče in o kašlju ne bo več sledu.

Vaša priljubljena vaza pušča. S stopljeno svečo prekrijte notranjost vaze. Parafin bo trajal praktično večno in vaza ne bo več puščala.

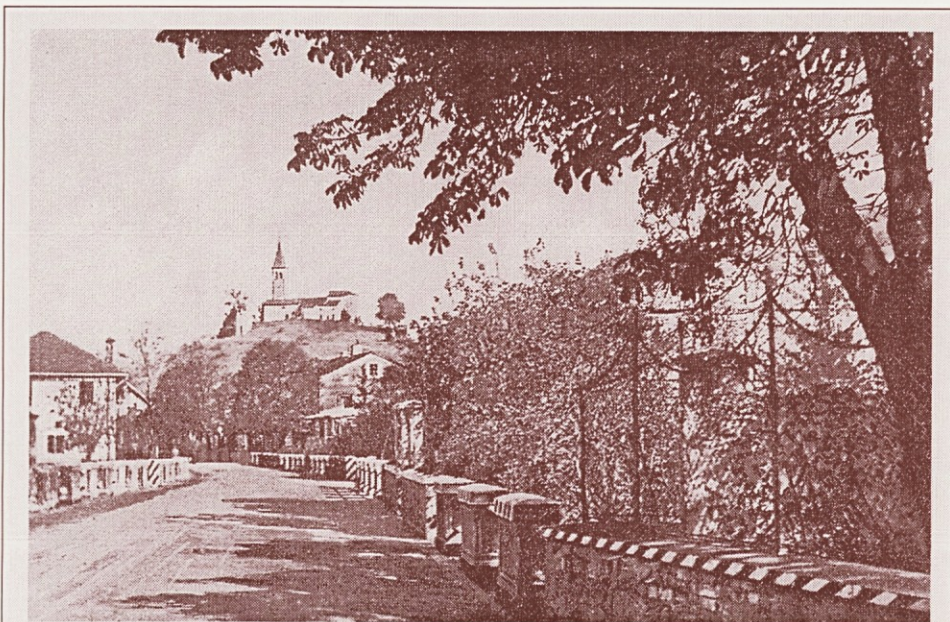
Vrtnice v vašem šopku so povsile cvetove. Za 10 minut jih potopite v vrelo vodo in nato hitro v mrzlo vodo in vrtnice bodo popolnoma sveže.

Vsakemu se lahko zgodi, da ga zaboli hrbtenica. Vzemite nekaj listov zelja ali ohrovta in jih segrejte v pečici, ovijte v čisto krpo in postavite na boleče mesto za 15 minut. Ponavljajte nekaj dni in bolečine bodo popustile.

Sadni sok, ki ga uporabimo za lepotno masko na obrazu bo delovala tudi kot vitaminska maska, istčasno pa vam bo ostala koža tudi lepo napeta.

Nekoč in danes

Villa del Nevoso - Via Fiume e Chiesa Parrocchiale

Slikovita bistriška razglednica sredi tridesetih let. Pogled na trnovsko župnijsko cerkev izpred današnje gostilne Lovec, tedaj "Albergo e ristorante Monte Nevoso". Cesta je bila še ozka, omejena z značilnimi visokimi cestnimi kamni, ki jih je postavilo že italijansko cestno podjetje. Kamni so varovali oba mosta, čez Sušec in Bistrico, v nadaljevanju pa je bil za njimi z desne širok odprt jarek, z leve pa so kamni mejili na Verbičeve njive. Na desni je Oljšakova hiša, komaj prepoznavna v gostem zelenju, v ozadju pred Lujkotovo hišo, Gostilno pri Novem svetu, pa se še vidi znak benzinske črpalke, postavljen na vrhu dvovaljne točilne naprave. Ob izteku Reške ulice

(Via Fiume) se še vidi vršni del lepe nove Ursusove hiše, postavljene na mestu stare Božičeve. Na levi strani ulice je vidna Verbičeva hiša, ob skrajnem levem robu slike pa je še komaj vidna nizka hišica, v kateri je imel urarski mojster Fonda iz Pirana urarsko in zlatarsko delavnico. Pogled se izteče v markantni trnovski cerkvi in ob njej grobnici družine Tomšič, ki so jo postavili le nekaj let predno je nastala pričujoča razglednica. Razglednico jo je izdala "Cartoleria Carlo Marozzi" iz Ilirske Bistrice, žal pa ni podatkov o mojstru fotografu tega uspelega posnetka. (Razglednica iz zbirke Vojka Čeligoja).

Po skoraj sedemdesetih letih so na drugi fotografiji, posneti v letošnji zimi ob prvem snegu, seveda vidne številne spremembe. Kamnito ograjo je nadomestila kovinska, ki so jo postavili v letu 1961. Sedanja Bazoviška cesta se je na tem mestu močno razširila. Z obeh strani je pridobila pločnike, ki so prekrili nekoč odprt cestni jarek. Od dveh slikovitih vhodnih stebrov pred Oljšakovo hišo danes samuje le še eden. Benzinske črpalke že dolgo ni več. Lujkotova hiša je močno spremenila izgled. Ohranjena in prenovljena pa je stara trafika, žal brez nekoč zvestih kupcev tobaka, cigaret in časopisov. Logarjeva, Ursusova in Verbičeva hiša so ohranile svoj izgled. Pač pa je Ursusova mehanična delavnica, nekoč pritlična stavba, z leti dobila še prvo nadstropje, ko se je vanjo vselilo komunalno podjetje. Pred tem je bilo v njej prevozniško podjetje OKAP, ki je kmalu preraslo v podjetje TRANSPORT in se v osemdesetih letih preselilo na zahodni rob Trnovlega. Tudi Fondove urarne ni več, niti stavbe, v kateri je bila. Na semanji dan 16. oktobra 1944 je ena od osmih zavezniških bomb, ki so padle na Bistrico, padla prav na urarno, jo uničila in močno poškodovala tudi Verbičevo hišo in okolico. Bombe so tedaj ubile petnajst ljudi, od tega kar štiri Verbičeve. Opazna je sprememba tudi na strehi trnovske cerkve, ki so jo leta 1960 obnovili in njen osrednji del dvignili za tri metre ter sleme cerkvene strehe zravnali s streho nad prezbiterijem. Razen nekaj starih zvestih kostanjev s slike, je tudi precej novega drevja. Pod sliko, lahko v odgovor na nekdanji italijanski napis, napišemo lepo po slovensko: Ilirska Bistrica, Bazoviška ulica z župnijsko cerkvijo sv. Petra.

Gradivo, tekst in slika: Vojko Čeligoj

